

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ BILUNARĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Anal VI

Cultura, cultura va scăpa pe Români și cultura
numai națională poate fi. A. Papiu Ilarianu

Un

N-rul 8

CLUJ, 1 Mai 1929

exemplar:

Lei 30

CUPRINSUL:

ACTUALITĂȚI: Ante Festum — — — — —	T. Bunea
Radiodifuziune — — — — —	Horia Trandafir
PROBLEME SOCIALE: Memoriu în chestia Munților Apuseni —	Valeriu Moldovan
Din trecutul clasei noastre de mijloc — — — — —	Petru Suciu
POLITICA EXTERNĂ: Chestiunea Romană — — — — —	Dr. Al. Ceușianu
PROBLEME ECONOMICE: Evoluția industriei ardelen (1918-1928)	Flaviu Șuluțiu
Cu prilejul expoziției agricole dela Budapesta — — — — —	Ion Luca Ciomac
PAGINI LITERARE: Aspecte din literatura maghiară din Ardeal	Ion Chinezu
(1918—1928) Urmare — — — — —	Ion Mușlea
BULETIN BIBLIOGRAFIC V. — — — — —	
CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE: Pentru o pinacotecă	Cronicar
de arte plastice la Cluj. — Cărți, Reviste, Ziare: „Dacoromania“, V.	
FAPTE, IDEI ȘI OBSERVAȚIUNI: Un monument lui Eftimie	Red.
Murgu. — Alegerile din Anglia. — Un gest grăitor. — Universi-	
tatea liberă dela Balcic. — Note — — — — —	

REDACTIA ȘI ADMINISTRATIJA: CLUJ, PIAȚA UNIREI No. 8.
GALEA VICTORIEI No. 51
Abonamente: Pe un an 600 lei. Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite în America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an

CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE

Pentru o pinacotecă de arte plastice a Clujului

Din hărnicia și dragostea de produse artistice ale nației a unui om și din înțelegerea câtorva guvernanti a răsărit la Cluj acea admirabilă instituție de educație națională și de desfășurare a sufletului, care e „Muzeul Etnografic”. O instituție cu care ne mândrim, pe care trebuie să o îmbogățim prin grija noastră mereu crescută. Să învățăm îndeosebi generațiile tinere să-i calce cât mai des pragul, pentruca floarea sufletului popular să facă parte integrantă din dezvoltarea lor spirituală. Eu aș dori ca Muzeul să fie un loc de pelerinaj zilnic al studenților noștri, prea obișnuiți să-și petreacă timpul în fumul cafenelelor. Ei ar învăța să prețuiască mai mult poporul, să-i caute comorile artistice și să ajute creșterea lor.

Prin întemeierea „Muzeului Etnografic” s'a făcut un prim pas pentru educația prin artă plastică a publicului din centrul spiritual al Ardealului. Al doilea aș vrea să fie o pinacotecă de pictură și sculptură, care ar lua ființă din colaborarea între dărnicia vre-unui mecenat și a statului. Deocamdată ea ar lua loc într-una din sălile „Muzeului Etnografic”; când sala n'ar mai cuprinde-o, când înțelegerea pentru această latură a sufletului omenesc progresând ne va scoate în drum omul care va face marele gest, sau când, cine știe, din colaborarea tuturor va avea și Clujul Palatul lui Cultural — vom putea să-i dăm o așezare mai potrivită și mai atrăgătoare.

În această pinacotecă ar intra, de sine înțeles, operele artiștilor români de pretutindeni. Așa cum boerul moldovean Sion ne-a adus, prin darul lui fără pereche, tot trecutul românesc la Cluj, așa vom aduce și noi floarea artei românești de pretutindeni. Vom da însă, între aceste tablouri și sculpturi o atențiune specială operelor izvorite din penelul și din dalta artiștilor ardeleni. Vizitatorii Ardealului să găsească la Cluj, într-adevăr, sufletul artistic al acestei provincii; iar Ardelenii să-și cunoască valorile și să știe să le prețuiască. Regionalismul cultural pe care cu toții am început să-l considerăm ca un puternic stimulent pentru descoperirea și creșterea energiilor sufletești de pretutindeni, și-ar găsi astfel cea mai potrivită afirmare.

Lângă artiștii români ai Ardealului s'ar așeza în cea mai prețioasă vecinătate artiștii minoritari. Prin nimic sufletele nu se înțeleg și nu se împrietenesc așa de mult ca prin artă. În vibrațiunile calde ale pastei și în formele, tot atât de calde, ale pietrei și ale bronzului ne-am regăsi unii pe alții, în esența noastră spirituală. Am vedea, și unii și alții, că nu suntem nici atât de barbari și nici atât balcanici, cum o spun gurile înăbușite de patimă. Și poate ne-am iubi mai mult...

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

Dacoromania (Buletinul „Muzeului Limbei Române”, Anul V, 1927—28, VIII + 941 pp.) — Activitatea „Muzeului Limbei Române” continuă, în același ritm amplu și viguros, cu care ne-a obișnuit dela început. Deaceia voluminoasele Buletine-aniare, cari apar cu o regularitate nedesmițită, nu ne mai surprind. Am fi suprinși mai degrabă, de dispariția lor.

În volumul acesta, al V-lea, s'a dat loc de întâietate tinerilor: studiile sunt numai ale lor. Prima generație de folkloriști și filologi, creșcuți în atmosfera de muncă a Universității noastre își alătură cei dintâi pași bătrânilor.

În fruntea volumului e un folklorist: d. Iom Mușlea, cu studiul *Scheii dela Cergău și folklorul lor*. E întâiul român care studiază această curioasă insulă de Bulgari, de lege luterană, cari nu mai știu decât câteva cuvinte de ei înșiși neînțelese, din limba lor maternă. Dl. Mușlea i-a surprins în ceasul al unsprezecelea înainte de a fi înghițiți definitiv de marea românismului. Soarta lor se asemănă cu cea a Românilor din Istria, despre care încurând numai textele strănse din grija filologilor vor mai vorbi.

Autorul nu se oprește asupra originii și așezării lor în sătulețele de lângă Blaj. Dsa admăte teza lui Jirecek, care afirmă că Scheii ar fi nește Bulgari aduși prizonierii de regele Ștefan al V al Ungariei, în expedițiile lui prin Bulgaria, din anii 1261 și 1266. Trece apoi la studiul „oamenilor așa cum se prezintă ei astăzi” prin „graiul, mîntea și inima lor”. După mărturisirea bătrânilor, limba și-ar fi pierdut-o în prima jumătate a secolului al XIX. Deatunci înceace doar religia lor luterană îi mai deosebește de Români conlocuitori. Sunt pitorești amănuntele date de Miletic despre felul în care își fac slujba acești Schei ai Cergăului: „Se cântă de toți și cu acompaniament de orgă „Gelobt sei Gott”. Preotul citește câteva rugăciuni în nemțește apoi „Apostolul” în românește. Urmează „Credenul” în bulgărește, cântat în cor de toți cei de față. O rugăciune și un „exordium” spus de „domnu popa” în românește — apoi toți cântă bulgărește „Christus je stanal gore”. „Tatăl nostru” și evanghelia în românește — tot astfel și predica — și slujba se termină cu un cântec bulgăreș”. Astăzi limba românească a învins, aproape definitiv, și în biserică. Dl. Mușlea trece apoi la onomastica lor unde numele bulgare sunt puține și ele; la unele obiceiuri cari mai poartă încă o slabă marcă a țării de origine; la credințele și la poezia lor populară și basme; și încheie reproducând câteva colinde, orații, versuri populare și o poveste.

Cele două studii cari urmează: „Câteva capitele din terminologia Calului” al dlui Sever Pop și „Terminologia Calului: Părțile corpului” al dlui Ștefan Pașca, cuprind o parte numai din imensul

material, adunat de Muzeul Limbei Române, prin chestionarul „Calul”. Pentru alcătuirea unui Atlas lingvistic al limbei române s'a împărțit, adică, în întreaga România, două chestionare, cuprinzând tot felul de întrebări în legătură cu „Calul” și „Casa”. Cu toate că nu s'a răspuns decât la o mică parte din numărul chestionarelor (La 600 din 15000!) totuși materialul intrat e extrem de interesant pentru studiile filologice. Dl. Sever Pop studiază răspunsurile date la zece chestiuni. Sunt interesante concluziile dsale; ele dovedesc bogăția și puterea de viață a limbii noastre. Iată vre-o câteva: 1. O bogăție neobicinuită de derivate. (Dela cuvântul *cal* aproape 40!); 2. Peste 300 numiri, cari se dau calului cu diferite ocazii, deci o puternică imaginație și o vie putință de observare, alături de o ascuțită ironie caracteristică poporului nostru... 6. Cuvintele nouă pătrund de obicei la orașe și de aici încep să treacă la sate... 9. O repetită confirmare că nu există un *dialect specific ardelenesc*... 14. Aproape 100 de cuvinte (înțelegând aici și derivatele) nepomenite în dicționarele de până acum (Dicționarul Academiei și al lui Tiktin) etc. Studiul e însoțit de trei hărți cari arată răspândirea câtorva cuvinte la Români din cuprinsul țării. — După cum s'a putut remarca din titlul lucrării, dl. Șt. Pașca studiază părțile corpului la cal. Dsa încă alătură cinci hărți.

Partea a doua a volumului cuprinde „Etimologii”; a treia „Articole mărunte” (Remarcăm: „Versurile vechi” ale dlui N. Drăganu; „Note și fapte de folclor” ale dlui G. Giuglea; „Primul dicționar de științe naturale românească: „Vocabularium pertinens ad tria Regna naturae” de Gh. Șincai al dlui Al. Borza; „Cel mai vechiu zodiac românesc: Rujdenița Popei Ion Românul (1620) al dlui V. Cartoian; și „Contribuțiunile la Bibliografia veche românească” ale dlui Aurel Filimon). Partea a patra o formează „Recenziile și dările de seamă”. (Ele sunt încheiate de notele, modest intitulate „Pe marginea cărților” ale dlui S. Pușcariu, cari sunt adevărate studii). Urmează o bogată bibliografie a periodicelor, admirabil ghid pentru toți cercetătorii de istorie literară și filologie. Volumul îl încheie câteva cuvinte de prinos pentru marii dispăruți.

Cronicar.

NOTE

Obiecte vechi de aur în Suedia. — În muzeul istoric din Stockholm au fost expuse spre vedere publică mai multe obiecte de aur, cari datează din primele șase secole după Christos și au fost găsite cu ocazia unor săpături în pământul Suediei. Printre aceste obiecte sumpse și de-o deosebită valoare artistică sunt și monede de aur romane. Proveniența acestora în Suedia se explică prin faptul, că germanii, cari locuiau la frontiera de nord a imperiului roman, ceruseră dela împărații acestuia „dări” mari pentru ca să le cruțe țara de pustiri. Aceste dări se plăteau de obicei în monede de aur. Între Germani și Suedezi existau strânse legături comerciale și se crede că cei dintâi făceau plățile lor cu monede din dările împăraților romani. Afară de monede mai sunt inele și alte obiecte de aur, cari se disting prin lucrul filigram de o minunată frumusețe.

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ BILUNARĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Director: Ion Clopoșel

CLUJ,

Redacția și Administrația:

Calea Victoriei 51.

Plața Unirei No. 8.

Telefon: 308

CLUJ, 1 Mai 1929

Anul VI

Nr. 8.

Un exemplar: Lei 30

ANTE FESTUM

Pelerinii din cele patru părți ale românismului își vor îndrepta din nou pașii cucernici spre cetatea-simbol a unității noastre naționale. Vor coborî, iarăs, din țara lui Dragoș, țărani cu mândrie voivodală în înfățișare; Motii se vor abate din drumul pribegiei după o pâine amară și vor veni să se închine încăodată la locul de martiriu al celui tras pe roată; de pe Murăș, de pe Târnave, de pe Olt vor veni mândrii țărani, cari știu să scoată aurul din brazdă; vor veni și Bănățenii în sunet de fanfare și în strălucire de podoabe; lângă Motii lui Iancu vor veni Oltenii lui Tudor și plăieșii lui Ștefan cel Mare... Văzându-le marea de capete Iancu le-ar spune, că'n 1848 la Blaj: „Sunteți mulți, mulți, ca cucuruzii brazilor“...

Nu cred să existe privilegii mai măreață pentru un român, privilegii mai cutremurătoare și mai întăritoare de suflete decât multimile țărănești! Adunarea de pe Câmpia Libertății dela Blaj a fost încununată, în amintirea contemporanilor, de nimb de legendă, tocmai din această pricină. Multe citise și văzuse „inteligenta“, care alergase acolo, de pe întreg cuprinsul românismului. Nimic însă n'a avut darul să o cutremure din a-dâncuri și să o îndemne la fapte urtase ca multimile, pe cari abia le mai cuprinda câmpia dela îmbinarea Târnavelor. Toate sufletele au fost zguduite atunci de o uriașă revelație. Glasul lui Bărnuț trebuia să tremure profetic, Avram Iancu trebuia să ia o hotărîre, care pecetluște o viață. În astfel de momente sare de pe suflete poșghita nimicniciei omenesti și faptele eroice se impun cu puterea unor imperative categorice.

Imi amintesc însuși de covârșitorul sentiment de încredere în forțele neistovite ale nației, pe care mi l-au dat două astfel de momente. Intâiul s'a petrecut tot la Blaj, în 1911. „Astra“ își serba o jumătate de veac de rodnică muncă pentru luminarea satelor românești ale Ardealului robit. Era încoronarea celei mai nobile fapte culturale a Românilor de dincoace de munți. Ca în 1848 alergă iarăși, pe Câmpia dela Blaj, lamura intelectuală a românismului. Dar veniră și țărani mulți, mulți câți nici odată nu mi-am închipuit, în mintea mea de copil al satului, că ar putea să existe. În bătaia soarelui de vară cămeșilor lor albe erau o imensă mare de lumină. De bucuria unei întâlniri atât de grandioase toate fețele erau scaldate în zâmbet. Pasul flăcăilor era împletit cu joc, iar ochii bătrânilor erau numai mulțumire. Atunci am avut cea dintâi atingere miraculoasă cu sufletul nației. Atingere covârșitoare și definitivă.

Cea de a doua s'a întâmplat la Alba Iulia, în 1918. Aceasta a adâncit și a lămurit cu lumina maturității pe cea dintâi. La Blaj a fost bucuria unei sărbători; la Alba-Iulia beția unui delir. Era deajuns să treci pragul Cetății lui Mihaiu pentru a te contopi desăvârșit cu însuflețirea fără de margini de-acolo. Ceeace te covârșia însă și aici erau miile de țărani, veniți din toate unghiurile românismului. Toți mândri, toți știind ce vor. Par'că izvoarele nației au rupt zăgazurile și au năpădit imensul câmp de lângă cetatea Alba-Iuliei. De bunăseamă că „inteligenta“ a știut și aici ca și în 1848, la Blaj, ce vrea. Dar văzând multimile românești copleșite de sen-

timentul solidarității naționale — a vrut mai mult.

Cu toatecă aproape toți intelectualii ne-am desprins din mijlocul țărănilor, cu toatecă cu toți am învățat în arșița soarelui dela țară cultul muncii neostoite și am adus din satul unde s'a desfășurat istoria noastră sensul unei vieți aspre, luminată, cu toate acestea, de un optimism viguros, totuși depărtarea de brazdă ne-a făcut pe toți sceptici, în locul cuvântului greu și măsurat ne-am obișnuit cu zeflemeaua-bațjocoritoare și omoritoare de entuziasm. Prin nu știu ce blestemat procedeu alchimic aurul sufletului ni-s'a schimbat în cenușă. Rareori dacă mai găsim subț spuză câte un grăunte plăpând.

Care să fie pricina acestei schimbări la față, care umple sufletele de descurajare? Școala noastră, atât de depărtată de atmosfera satului? Viața noastră publică atât de văduvită de fapte eroice, de pilde mărete? Și una și alta; și s'ar mai putea însira altele, nenumărate. Tutorora le-am găsi însă leacul dacă ne-am întoarce mai des spre milioanele, cari storc cu palmele lor aspre zece na hrănitore a gliei. Ce înseamnă prijiile de cari ne plângem noi prin gurile tuturor ziarelor și întrunirilor publice față de lupta lor zilnică pentru o coajă de pâine? Și totuși ei nu desperează, totuși cele mai frumoase cântece ei ni-le trimit, totuși sensul robust al vieții lor se făurește zi de zi în înțelepciunea proverbelor, mai cuprinzătoare decât toate tratatele noastre de filosofie.

Dal dal noi, intelectualii nu suntem la îndăltimea țărănilor noștri. N'avem cultul muncii, în msura

în care îl au ei, și n'avem nici atitudine lor dâră în fața vieții. Nu ne gândim, în măsura în care o fac ei, să creștem moștenirea părinților noștri și n'avem nici simțul lor, al realităților. De aceea trebuie să ne întoarcem mai des spre pilda lor fără pereche. E cea mai întăritoare terapeutică sufletească.

Fată unul din motivele pentru cari să ne îndreptăm pașii spre Alba-Iulia.

Cea mai mare sărbătoare a nației întregite vine să ne dea momente de reculegere și puteri sufletești pentru noi avânturi, într'un moment potrivit. În cei zece ani de neîntreruptă căutare de drumuri în toate domeniile vieții noastre naționale, sufletele noastre au fost hărțuite de descărări, foarte adesea s'au lăsat prînse în lanțul nimicniciei. omenestii. Sufletul Alba-Iuliei trebuie să-și falfăie din nou aripile deasupra noastră.

Cea mai mare parte dintre noi am risipit toată comoara adusă de acasă, crescută de atâtea vieți jertfite pentru binele de care ne bucurăm astăzi. Să alergăm la Alba-Iulia să ne umplem iarăși sufletele cu nestematele ei. Căci desfășurarea de energie națională ce se va întâmpla acolo, sentimentul de încredere în viitorul nației pe care-l ni-l va da măreața sărbătoare ne va oferi brațele pentru fapte mari. Tăranii ne cheamă la sărbătoarea lor. Și ei știu să-și omenească oaspeții... Intorși acasă vom căuta și noi să-i prețuim altfel și să-i răsplătim după măsură. **T. Bunea.**

NOTE

Luăm știrea dintr'o revistă favorabilă dadaismului, care rămâne răspunzătoare pentru această știre, anume că s'ar fi scris prima operă muzicală dadaistă de un tânăr suedez. Unde și cum va fi reprezentată opera dadaistă, care elimină cu totul: violina, harfa, cello-ul, flautul etc., cu alte cuvinte aproape toate instrumentele de azi, înlocuindu-le cu fantastice tromboane, trimbite de alamă lungi, jazz-band-uri etc.? Și inovația este, că publicul poate cânta cu soliștii, orice vrea. Vă închipuiți după aceste, cum s'ar putea reprezenta de pildă Răpirea din Serai a acestui frenetic dușman al artei „vechi”.

Istoria lui Wells, care a fost un clou al tiparului anilor trecuți, va fi tipărită, ori chiar a apărut în limba chineză.

E de observat: în românește încă nu a apărut și probabil — nu o să apară încă puțină vreme, fiind ocupați editorii cu iscălirea registrelor de comptabilitate pentru succesele avute cu romanele lui Dekobra, Madame Colette, etc. etc.

Chestiunea Romană

„Nici asentimentul, nici comsimțământul, nici garanția statelor n'o cerem” — erau cuvintele cardinalului Gasparri cu cari se adresa cu patru zile înainte de semnarea acordului dela Lateran, către plenipotențiarilor țării de pe lângă Sf. Scaun. Fețe cari nu trădau prin nici o mișcare a musculaturii, surprinderea și emoția ce frământa sufletele, demnitari rigizi, corecți și curtenitori ascultau expunerea convențiilor de împăciuire între Vatican și Quirinal, și pândeau impresia, cumpăneau consecințele, crezându-se fiecare victimă unei înscenări anacronice. — Pace în Roma? — și nimeni afară de cei interesați să nu afle de ceea ce se pune la cale; — tratat devenit fapt îndeplinit, în afară de culisa diplomației, ce dispune de atâtea mijloace subtile de-a pătrunde cele mai tainice secrete de stat. Și totuș — adevăr. Nu transpirase nimic asupra negocierilor între guvernul italian și sf. Scaun și mai ales se păstrase discreția complectă asupra încheierii principale a acordului. Atâtea se știa doar, că se porniseră sondările directe pentru împăciuire cu doi ani mai înainte, că lucrările premergătoare pentru rezolvirea „chestiunii romane” erau destul de înaintate și că premierul Mussolini depunea o stăruință vădită de-a ajunge la un bun rezultat. Dar între timp se declarase o supărătoare încordare între Papa Piu XI și guvernul fascist — Mussolini disolvase asociațiile tinerești ale credincioșilor catolici organizate sub oblăduirea clerului și Papa protestase violent, contra „monopolului de educație nu numai fizică ci și morală și spirituală” a fascismului.

Nimeni nu bănuise realitatea — și opera s'a înfăptuit în liniștea celui mai desăvârșit mister. Delegații Francesco Pacelli din partea Vaticanului și consilierul de stat comandorul Barone înlocuit pe urmă de comandorul Amadeo Giannini din partea guvernului italian închegaseră în cursul alor peste două sute de ședințe, cele trei mari acte, tratatul propriu zis, concordatul și convenția financiară rezolvând întreg complexul

problemei cu toată diversitatea litigiilor ce existau între Sf. Scaun și statul italian.

Timpul — mare demolitor al pasiunilor omenestii — a înlesnit apropierea, ce părea, că va despărți pentru totdeauna cele două puteri suverane din cuprinsul Italiei, — Biserica universală, catolică — de statul teritorial, național. Capul văzut al bisericii catolice, Supremul pontific — papa, se considera prizonier benevol în Vatican din 21 Septembrie 1870, când trupele italiene năvălind prin porța Pia se nstăpâniseră în statul papal declarând Roma, capitală a regatului italian. Papa Piu al IX-lea și în urmă genialul Leo XIII-lea, n'avuseseră puțința de a-și apăra domeniul papal cu forță armată și se văzură constrânși în greaua perioadă de rezistență pasivă să uzeze de singura lor armă, cea a autorității morale. Intreaga preocupare a lociitorului sf. Petru era de acum înainte neodihnită protestare și necurmata agitație în jurul suprimării samavolnice a statului papal. Ori câte speranțe legau oamenii de stat italieni, că următorii suverani pontifi vor abandona cu vremea metoda de vecinică opunere contra puterii politice, — totuși ori de câte ori urca tronul papal un nou ales al conclavelor, se repeța actul de protest contra spoliațiunii din 1870, devenit tradiție bisericească imuabilă. „Chestiunea romană” era pururi la ordinea zilei. Oficialitatea politică totuși se străduia să interpreteze chiar și cele mai mici amănunte de atitudine, în sensul unei reveniri a Vaticanului la raporturi normale — cum a fost de pildă cazul vizitei părechei regale a Spaniei la Roma din anul 1923.

Regele Alfons al XIII-lea, suveran catolic al Spaniei aproape emogen catolice, primise ospitalitatea curții italiene, găzduit fiind în Quirinal, vechiul palat pontifical — fapt tolerat de papa — fapt ce demonstra, că Înaltul pontific începea să recunoască supremația Regelui Italiei. „Nu mai există chestia romană” — jubila presa guvernamentală — dar numai decât răspunse „Osservatore

Romano" oficialul papal, reproducând enciclica „Pacem dei Munus” a lui Benedict al XV-lea prin care se autorizaseră vizitele principiilor catolice în Roma și declarând, că nimic nu s'a schimbat în raporturile dintre Biserica și stat dela 1870 încoace.

Prăpastia despărțitoare era deci mereu deschisă — biserica nu lăsase în cursul deceniilor lungi să se cicatrizeze rana profundă — și era mai gata ca oricând să-și revendice drepturile pierdute. Bunurile temporale erau considerate cași mai înainte indispensabile pentru afirmarea suveranității lumesti, a supremului pontifice, în schimb extinderea teritorială ca atare nu mai privea întregul stat papal de odinioară, ci era redus la un „grăunte de nisip”, adică la minimul de dominație terestră ce se recerea pentru adăpostirea organizației centrale a bisericii catolice.

Nu surprinde astfel împrejuraarea, că granițele statornice prin tratatul din 11 Februarie 1929 cuprind în raza lor teritorială numai Vaticanul cu accesiunile și dependențele sale în plus piața sf. Petru într'o estindere totală maximă de 44 hectare, pentru că exercitiul puterii de fapt afirmată până acum de sf. Scaun, își vede complect asigurată existența independentă în noul stat suveran numit »Citta del Vaticano”. Tocmai micimea teritorială adusă în funcție cu vastitatea imperiului spiritual, a bisericii, revelează concepția grandioasă a suveranității papale, ce se desinteresează de puterea materială pentru a stăpâni cu atât mai mult prin forța religiunii.

Importanța practică în delimitarea noului stat papal zace în faptul, că prin legea de garanție din 14 Mai 1871 supremul pontifice era considerat drept uzufructuar al bunurilor ce i-s'au lăsat în stăpânire, iar prin art. 4 din noul tratat Italia recunoaște suveranitatea, jurisdicțiunea și exclusiva autoritate a sfântului Scaun în cuprinsul noului stat independent „Citta del Vaticano”. Nu fac trimitere la art. 3 din tratat pentru că în acesta se vorbește și de dreptul de proprietate suveran al Bisericii, asupra Vaticanului — ori recunoașterea unui drept de proprietate presupune întotdeauna încadrarea în sistemul de drept al celui ce garantează

recunoașterea, deci în cazul de față ordinea de stat italiană.

Iată un punct periculos care ar putea coborî în mod explicit suveranitatea „Cittii del Vaticano” la rangul de stat în stat, ceea ce ar fi în contradicție cu întreaga economie a tratatului, din care se desprinde clar ideea fundamentală, că noul stat papal este un organism etatist de cel puțin egală și absolut independentă suveranitate cu cel al regatului italian. Să nu se uite, că supremul pontifice s'a bucurat chiar și în timpul captivității sale benevole de suveranitate absolută, mai mult prin art. 3 din legea de garanție italiană i-se recunoaștea preeminența între principii.

Noul tratat, care statornicește prin prevederi concrete drepturile suverane, exercitate până acum de Sf. Scaun în practica seculară, face expresă mențiune în art. 2 de prerogativele supremului pontifice în domeniul internațional specificând în amănunt competența la dreptul de legatiune activă și pasivă. Importanța acestei recunoașteri angajează în mod indirect aderarea la acest principiu și a celorlalte state, cari s'au abținut până acuma, fie de-a trimite plenipotențieri respective fie de-a primi trimiși papei în țările lor.

Pentru a aminti numai cazurile cele mai recente, este de cunoștință publică atitudinea Franței față de Sf. Scaun între cari sau rupt relațiunile diplomatice din 30 Iulie 1904 din cauza curentului anticlerical, concretizat în legea lui Cambon, asupra separării puterii bisericești de cea de stat, ruptură ce nu s'a refăcut decât după terminarea războiului mondial, când, la 16 Mai 1921, Briand numește pe diplomatul Jonnart de ambasador pe lângă Sf. Scaun. În tot timpul acesta se contestase în chipul cel mai energic drepturile Papei de-a participa fie activ, fie pasiv în afacerile internaționale. Insuși Italia — voind să evite influența papală, a cerut în mod expres ca în tratatul semnat la Londra în April 1915, să se prevadă clauzula că Franța, Britania și Rusia se vor opune alături de Italia în contra unei participări a reprezentantului Sf. Scaun la congresul păcii, clauzulă observată cu strictețe, deși papa Benedict al XV-lea își revendica în mod constant drep-

tul de intervenție. Aceeași Italie dovedește acum o orientare cu totul nouă, stipulând până în cele mai mici amănunte toate garanțiile pentru neștirbita afirmare a dreptului activ și pasiv de legatiune ce-i revine papei. Mussolini, care era cunoscut ca om politic anticlerical — a știut să subordoneze interesului de stat, preocupările sale personale, repurând astfel un succes diplomatic învidiat de toată lumea. Nu numai Crispi, dar și marele Cavour lăsară drept tradiție politică principiul, că împăcarea cu Sf. Scaun „este cea mai mare faptă ce-o poate săvârși un bărbat de stat italian”.

Tratatul s'a încheiat cu sacrificii reciproce, dintre cari poate cel mai greu este privilegiul consimțit de regatul Italiei în chiar primul articol al tratatului, de a recunoaște religia catolică apostolică romană drept singura religiune a statului. Acest privilegiu atât de scump tradiției bisericești a fost respins de cele mai multe state și a fost admis numai de Spania prin concordatul din 1851 și câteva din statele Americii de mijloc. În temeiul și în spiritul acestui privilegiu s'a redactat și concordatul, care e considerat de Sf. Scaun cea mai importantă parte din trilogul convențional. În alocațiunea din 13 Februarie 1929 adresată elevilor în Milano papa Piu al XI-lea legitimează încheierea împăcării tocmai cu concordatul, care permite puterii bisericii catolice să desăvârșească cu depline libertăți opera spirituală în concepția supremului pontifice. Bunul temporal — numai simbolul material al suveranității terestre, de vreme ce concordatul asigură dominațiunea spirituală eternă, după cum etern este scopul bisericii.

Dacă în adevăr pentru catolicism vremelnicia așezămintelor lumesti este numai mijloc pentru o mai lesnicioasă împlinire a misiunii divine, — nu s'ar putea afirma acelaș lucru despre importanța ce-o comportă noua situație creată Italiei prin tratatul încheiat. Napoleon I. esclamă în memoriile sale, că, „dacă ar fi putut muta reședința papală la malul Senei, ar fi guvernat lumea politică deopotrivă cu lumea religioasă —” și este un mare adevăr în această idee. Un regim care este legiti-

mat prin suportul înaltului prestigiu moral ce-l are Sf. Scaun, poate înfrunta cele mai grele piedeci în drumul său de expansiune. Intreaga Italie a debordat de bucurie frenetică, la vestea încheierii acordului cu Vaticanul. Insuși Mussolini a înțeles să dea acestui act istoric o semnificație deosebită — când a luat cuvântul la 10 Martie 1929 cu ocazia serbării quinquennale a regimului fascist — și a desvoltat în fața lumii fanatizate întreaga importanță ce-o are tratatul nu numai din punct de vedere a pacificării interne, ci și ca influență internațională. Roma, cetatea universală a credinței catolice, poate fi într-un apropiat viitor capitala politice mondiale.

Catolicismul urmărește per eminentiam o tendință de expansiune și, în infinitul complex al problemelor ce involvă universalitatea puterii spirituale, Sf. Scaun trebuie să-și asocieze pentru desăvârșirea expansiunii sale o putere politică frământată de același curent. Ori în concertul popoarelor s'au produs profunde schimbări în decursul timpului și mai ales în urma războiului mondial. În Franța dăinue anticlericalismul cea făcut mult rău bisericii, Spania catolică este slăbită de lupte interne și Austria trunchiată și-a încheiat rolul apostolic în lume. Rămâne Italia lui Mussolini, cu aspirațiunile, cu impetuoșitatea și cu ideea sa de expansiune imperialistă, atât de aproape de reședința centrală a catolicismului, Italia despărțită de Sf. Scaun printr'un litigiu de ordin temporar, a cărui asperitate au fost vindecate de vreme, Italia înspre care îndruma orientarea firească pentru găsirea modalităților de împăciuire. În procesul istoric se produce mult așteptată schimbare de atitudine între suveranul bisericesc, și cel lumesc al Romei: În trecut anatema edictată de Piu al IX-lea contra lui Victor Emanuel, făuritorul Italiei — acum întâlnirea împăciuitoare a lui Piu al XI-lea cu Victor Emanuel întregitorul Italiei.

Opera s'a desăvârșit, „chestia romană” s'a închis — istoria se va rosti dacă tratatul încheiat va promova interesele politice ale Italiei sau va folosi scopul umanitar religios al Sf. Scaun.

Dr. Al. Couglanu

Memoriu în chestia Munților Apuseni*)

Scurt istoric al problemei. Consiliul Dirigent a fost cel dintâiu care și-a întors privirile părintești înspre biată populația românească din Munții Apuseni instituind un „Comisariat al Munților Apuseni” pus sub conducerea Domnilor Dr. L. Pop și Dr. C. David din Abrud.

Ca multe alte începuturi bune ale Consiliului Dirigent și acțiunea aceasta de ajutorare a brașilor noștri Moți a fost răsisită de guvernele cari au urmat după căderea guvernului Vaida și desființarea Consiliului Dirigent. Abia în 1924 le-a venit în minte liberalilor, că tot ar trebui făcut ceva pentru Moți.

Au constituit deci o comisiune „pentru a aviza și forma un plan general de condițiunile economice ale întregului ținut numit Țara Moților”.

Comisiunea s'a întrunit o singură dată la Cluj în 1 Maiu 1924, a luat în discuție diferite probleme economice, a ascultat plângerile mai multor delegațiuni, a dresat un proces verbal și a trimis o telegramă Domnului Alexandru Constanținescu. Atât.

În 1926 venind la putere guvernul Averescu, probabil la insistența lui Dr. Emil Dandea, s'a hotărât să se ocupe și de chestiunea Moților.

I-a dat deci o însărcinare ca „să studieze și să facă guvernului propuneri concrete pentru ajutorarea populației”.

Dr. Dandea a elaborat un memoriu, foarte temeinic publicat și în „Societatea de mâine”.

Dânsul propune satisfacerea următoarelor necesități urgente:

1) Îmbunătățirea căilor de comunicație și îndeosebi a șoselei Câmpeni-Scărișoara. Sistarea anomaliilor tarifale de pe linia C. F. R. Turda-Abrud. Ajutorarea sinistraților. Asigurarea alimentației și igienei populației, pentru regiunea minieră Zlatna, Abrud—Brad.

2) Amânarea validării drepturilor miniere și întocmirea unui regulament special făcut cu colaborarea celor interesați. Să se repună în funcție fabrica de explozibile din Bistra.

Pentru regiunea păduroasă Huedin, Zălau și Albac.

3) Interzicerea exploatării pădurilor de exploatare Banfi, Urmăni, Tischler etc. Construirea urgentă a liniei C. F. R. în

industriale Someșul rece, Racătău. Continuarea colonizărilor. Propune apoi o serie de soluții de detaliu în ce privește pășunile, creșterea vitelor, cooperative de producție și valorizare. Propune o direcțiune zootehnică, Consilierat Agricol și Camera de Agricultură a Munților Apuseni, precum și o serie de măsuri de amănunt și, în ce privește regimul pădurilor și necesitățile în lemn ale populației.

Guvernul Averescu nu a reagat deloc față de aceste propuneri și bietul Domn Comisar Dandea a rămas suspendat între cer și pământ.

Supt cea de-a doua guvernare liberală din 1927, în urma nemulțumirilor și plângerilor ce veneau tot mai alarmante din țara Moților — guvernul a însărcinat o comisiune de trei Miniștri în persoana Domnului Alexandru Lăpădatu, G. Cipăianu și G. Tătăărăscu, care să studieze împreună „Întreg complexul chestiunilor interesând pe Moți, apoi să vină în fața Consiliului de miniștri cu propuneri concrete”.

Comisiunea a prezentat în Septembrie 1927 „o primă serie de măsuri de imediată realizare” și anume:

1) *Chestiuni Agrare.* Cercetarea erorilor săvârșite cu reforma agrară în ce privește exproprierea și constituirea pădurilor și pășunilor necesare Moților.

2) *Chestiuni economice.* Înființarea de puternice industrii forestiere în Munții Apuseni, asigurând un deuseu permanent de muncă pe seama populației.

Înființarea de cooperative centrale de aprovizionare și desfacere în Huedin, Gilău, Câmpeni, Abrud, Zlatna; Vascău; Beiuș și Brad. Școli de meserii în aceste centre. Regim special pentru industria casnică. Reducerea prețului dinamitei.

3) *Chestiuni financiare.* Bănci populare în centrele mai importante pentru organizarea creditului necesar.

4) *Probleme sanitare.* Ambulatorii speciale pentru tratarea boalelor venerice, tuberculoză etc., dublate de echipe volante.

5) *Căi de comunicație.* Se propune în afară de șoseaua strategică Vidra construirea imediată a unei căi ferate industriale dela Gilău peste Beiuș—Albac—Câmpeni.

6) *Chestiuni școlare.* Clădire de școli și învățământ ambulant.

7) *Măsuri transitorii.* Scoborârea tari-

*) Acest Memoriu a fost înaintat Președinției Consiliului de Miniștri.

fului lemnului și amnestierea delictelor silvice.

II.

Definiția și delimitarea teritorială a problemei. Din rezumatul istoric de mai sus e evidențiat, că în toate acțiunile de până acum nu s'a avut în vedere numai teritoriul propriu zis al Moșilor

Sub raport administrativ regiunea lor se extinde asupra plaselor de munte a județelor: *Alba, Hunedoara, Turda, Cluj, Arad și Bihor.*

Mai precis e vorba de plasele: 1) Abrud și în parte 2) Aiud și 3) Ighiu, din județul *Alba*, 4) Avram Iancu (Baia de Criș) și 5) Brad din județul *Hunedoara*, 6) Câmpeni, 7) Baia de Arieș, 8) Iara din județul *Turda* 9) Călata, 10) Huedin, 11) Vlaha jud. *Cluj*, 12) Hălmașiu din județul *Arad*, 13) Beiuș, 14) Vașcău din județul *Bihor.*

III.

Caracterul și organizarea acțiunii. Rolul principal al acțiunii de ajutorare a Moșilor revine *Statului* prin organe numite și responsabile direct guvernului.

Cu alte cuvinte *punctul de plecare* trebuie să fie acel adoptat de Consiliul Dirigent, adică instituirea unui „*Comisariat al Munților Apuseni*”.

În fruntea întregului aparat birocratic va fi un „*Comisar al Munților Apuseni*” asistat parte de referenți șefi ai diferitelor secțiuni, cu caracter de permanență, parte de referenți chemați temporar pentru referirea unor chestiuni cari nu reclamă prezența lor permanentă.

Referenți permanenți ar fi următorii:

1) Un *inspector silvic* referent în toate chestiunile de împărțire și exploatare a pădurilor.

3) Un *consilier agricol-agronom*, șef al chestiunilor agrare cu toate ramurile ei, apoi al chestiilor cooperatiste.

4) Un *inginer inspector industrial* pentru chestiunile industriei existente și înființându.

Referenți temporari:

1) *Inginer minier.*

2) *Medic uman.*

3) *Medic veterinar.*

4) *Specialiști în chestiuni de învățământ.*

Personal tehnic și auxiliar:

1) Un *șef al biroului de informații.*

2) Un *director al biroului sau secretar general.*

3) Un *contabil.*

4) Un *cașsier.*

5) *Servitori, dactilografi, scriitori după trebuință.*

În afară de acest organism centralist și birocratic, credem că e absolut necesar

ca să-și poată spune cuvântul prin reprezentanții săi aleși a *Munților Apuseni și populația autohtonă.*

Spre scopul acesta comisarul, îndată ce-și va ocupa postul va invita un număr mai restrâns din intelectuali, reprezentând însă toate cele 14 plase înșirate mai sus la o consfătuire prealabilă.

Obiectul acestei consfătuiri va fi elaborarea unui statut ad-hoc pentru a se putea ține un „*Congres al Munților Apuseni*”.

În acest Congres apoi Comisarul și cu referenții săi va lua contact cu reprezentanții localnicilor și vor asculta părerile lor asupra unui plan general de acțiune, și asupra ordinii de preferință a diferitelor acțiuni de ajutorare.

Principala menire a acestui congres va fi însă alegerea unui „*Comitet executiv*” mai restrâns, care să stea la îndemâna Comisarului având acesta facultatea de al convoca de câteori va crede și anume fie în ședință comună cu referenții, sau șefii de secțiuni, fie fără de ei.

În fine având în vedere că soluționarea cuminte și cu bune rezultate a chestiunii Moșilor reclamă și o cunoaștere cât mai temeinică chiar științifică a situației de fapt, din toate punctele de vedere; și având în vedere, că în timpul din urmă s'au ocupat cu această problemă o seamă de bărbați aleși, cari au făcut anchete la fața locului și au scris studii migăloase asupra diverselor ei aspecte, credem, că un organ auxiliar însă fără caracter de stabilitate și fără ca el să însemne o îngreunare prea mare a bugetului, ar fi și așa numitul *Cerc de studii al Munților Apuseni.*

Menirea acestui cerc ar fi să continue a aduna material documentar asupra aspectelor culturale, economice sociale și sanitare ale Moșilor, și a da soluții în chestiunile asupra cărora s'ar cere părerea.

Acest cerc de studii s'ar compune deocamdată din următorii Domni, cu dreptul de întregire prin cooptare ulterioară:

1) Ion Clopoșel, dir. Patriei, deputat Cluj.

2) Petre Suci, dir. Liceului Turda.

3) Victor Aradi, publicist Cluj.

4) Dr. Vasile Pașca, dir. de spital Huedin.

5) Dr. Dominic Stanca, medic Cluj.

6) Dr. Emil Dandea, avocat Târgu-Mureș.

3) Traian Magher Oradea Mare.

8) N. Fîru, director școlar Oradea.

9) Emil Precup, Inginer Inspector silvic Cluj.

10) Silviu Lazar, Inginer Cluj.

11) I. L. Palade, publicist Cluj.

12) Ioan Mehedinteanu, redactor Arad.

13) Dr. Candin David, avocat Abrud.

Cercul de studii ar fi convocat în ședință numai odată sau de două ori pe an, în colo legătura s'ar face prin șeful biroului de informații.

IV.

Planul de acțiune. Trebuie să mărturisesc cu toată sinceritatea îndată dela început, că nu cunosc temeinic decât ținuturile muntoase din județul Turda, pe când celelalte părți ale Munților Apuseni îmi sunt aproape străine.

Am cercat să suplinesc aceste lipsuri consultând întreaga literatură scrisă în jurul acestei probleme și toate soluțiile propuse de diferiți Domni, cari au făcut prețioase anchete din diferite puncte de vedere și în diferite ținuturi din complexul Munților Apuseni.

Cu toate acestea ar fi prea pretențios, să spun, că a-și putea da de pe acum un „*Plan de acțiune*” sistematică și în acelaș timp real.

Orice soluție înainte de-a fi pusă în practică trebuie examinată atât din punctul de vedere al *efectelor* ce le așteptăm dela ea, cât și din al *posibilităților practice de realizare.*

Nu în ultimul loc trebuie să fixăm și ordinea de preferință între diferitele realizări.

Această operație prealabilă însă cere cunoștințe speciale, cunoașterea temeinică a situației locale și mai presus de toate timp și muncă.

Astfel stând lucrurile în cele ce urmează voi da numai în liniamente generale câteva idei și soluții, cari urmează să fie selecționate și sistematizate într'un plan de acțiune pe care îl va pregăti Comisarul împreună cu referenții săi îndată după intrarea în serviciu. Voiu insista ceva mai mult numai asupra măsurilor urgente cari se pot și trebuie luate deja în cursul anului acesta. Pentru a se putea fixa și executa măsurile aceste urgente, dar mai ales pentru a face posibil începerea numai decât a lucrărilor premergătoare alcătuirii unui plan de acțiune pentru anul 1930 și următorii, se va face numirea Comisarului munților apuseni și se va cere imediat propuneri în privința persoanelor, cari urmează să fie numite, referenților sau șefi de secțiune cu caracter de stabilitate precum și a personalului de serviciu.

După aceasta Comisarul împreună cu cei 4 referenți și cu personalul auxiliar își va muta sediul la Câmpeni unde stau la îndemână birouri suficiente în casa primpretoriului.

Vor proceda apoi imediat la cunoașterea la fața locului a întregului ținut al Munților Apuseni și la elaborarea planurilor de acțiune după secțiuni.

Cu prilejul expoziției agricole dela Budapesta

După război, popoarele învingătoare și învinse, au simțit nevoia ca să-și manifesteze mai intens activitatea ce o depun pentru refacere, exteriorizându-se în mod deosebit prin expoziții și târguri de tot felul, cu care ocazie se pot câștiga și debușuri noi pentru disponibilul producției agricole ori industriale.

Chiar cele mai mici popoare, dotate cu surse naturale, cu totul reduse, au prins acest moment și folosindu-l în mod inteligent își asigură succese pentru propaganda diferitelor revizui de tratate.

Vecina noastră dela Vest, încercuită de lanțul naționalităților eliberate, nu pierde nici un prilej de a nu-și manifesta și de a nu-și arăta activitatea, care chiar dacă ar avea un oarecare luciu artificial, totuși ne demonstrează o voință fermă, o muncă intensă și calculată.

Ultima expoziție agricolă dela Budapesta a fost nu numai o manifestare patriotică de primul rang, dar și o demonstrație vie pentru toți străinii în sensul că, poporul ungar, cu o cultură și civilizație veche, știe să-și afirme și să-și mențină dreptul la o viață pe care o vrea mai bună, cu ori ce preț.

Expoziția agricolă dela Budapesta, s'a desfășurat într'un cadru măreț și grandios deși în limite mai reduse decât acelea ale expozițiilor anuale, ale societății germane de agricultură.

Aranjamentul solid și definitiv al pavilioanelor masive, construite într'un stil agreabil, fac o impresie serioasă; în ele se vor desfășura an de an, în mod perma-

nent, expoziții similare și târguri de toate soiurile.

Iată un prilej continuu de propagandă națională făcută cu tot spiritul specific de organizare, iată un prilej foarte nimerit de a canaliza către centru o sumă de venituri, cari se adună deopotrivă de la cetățeanul propriu cât și de la străini.

Expoziția agricolă ca atare, care s'a deschis la 21 Martie și a ținut până la 25 Martie 1929, s'a referit foarte pe larg la tot ce produce pământul Ungariei, la animalele ei, la produsele industrializate ale acestora, la industria mașinilor în legătură cu agricultura, la avicultură, sericicultură, apicultură, silvicultură, etc.

O avalanșă de produse și produse categorisite și aranjate cu măiestrie, grajduri minunate și special construite după ultimile cerințe ale igienei animale, gemând de un mare număr de cai, oi, porci, vite podolice, Simmenthal, etc., pavilioane atrăgătoare aranjate prin munca titanică a cooperăției agricole, săli întregi înfățișând controlul și propaganda laptelui (la noi nici cu numele nu există așa ceva), despărțăminte nenumărate cu produsele selecțiunii cerealelor, sute de mașini și unelte agricole de tot felul, iată ce a putut vedea străinul în cele 5 zile la expoziția agricolă din Budapesta.

Pe lângă acestea, peste tot muncă, ordine perfectă, curățenie și încrederea hotărâtă: *către mai bine!*

Exteriorizarea muncii vecinilor noștri, pe tărâmul agricol și al valorificării produselor ei, ne-a

intimidat la început, iar munca aceasta formidabilă numai pentru 5 zile, ne-a pus direct pe gânduri.

O sfortare de acest fel, o organizare și o muncă ca acelea văzute la Budapesta, nu pot fi disprețuite.

Trebuie să recunoaștem o superioritate evidentă, *reală, pipăibilă*, care este nevoie să ne dea și nouă un imbold de muncă.

*

Pe noi, trebuie să recunoaștem, ne caracterizează: superficialitatea în toate, ușurința de judecată, nestabilitatea și neperseverența în muncă.

Dacă privim toate ramurile de activitate ale vieții noastre, vom găsi că spiritul fin și ascuțit nu a putut compensa lipsa unei munci perseverente și ordonate.

În materie de agricultură ca organizare și producție ne asemănăm cu cele din urmă popoare de pe glob, dar nu pierdem nici odată prilejul de a ne exprima cu o mândrie ridicolă că, suntem „*fără eminentă agricolă*”. Ridicolul este mai evident acum, când reforma agrară a pus pecetea peste inexistența organizației noastre agricole.

Țările din apus, nevoite să se hrănească de pe un pământ sărac, redus ca suprafață și impropriu pentru multe culturi, au fost silite cu deosebire după război, să-și îndrepte activitatea către mărirea producției pe unitatea de suprafață.

Intensivitate în toate direcțiile, *mașinism* peste tot și *raționalizare*, sunt principii, cari sună neconținut în urechile producătorilor. Știința cu toate anexele ei, s'a pus fără ezitare la îndemâna agriculturii. Nici un specialist nu și-a precupețit munca, n'a fost nicăeri luptă pentru înfăetate de interese meschine, n'a fost nimeni taxat ca uzurpator de drepturi și nu s'a temut nimeni de supralicifare. Fiecare, în cercul lui de activitate, jalonat definitiv pentru un deceniu cel puțin, s'a aprofundat într'o muncă intensă, căreia i-s'au pus la dispoziție toate mijlocele tehnice și materiale, indispensabile reușitei depline.

Aceste țări, astăzi au ajuns la apogeu.

Germania refăcută, caută alt ceva acum *debușeu*. Și anume ce fel de *debușeu*? *Debușeu* pentru *produse de calitate*. Ea vrea să ex-

Paralel cu aceasta se va ținea și „Comitetul moșilor”, care va alege un comitet executiv atașat pe lângă Camisariat cu vot consultativ.

Se va face apoi numirea și a celorlalți referenți cari nu vor avea de-a locui în Câmpeni, ei numai din caz în caz se va apela la serviciile lor.

Aceștia vor elabora la cererea Comisarului memorii și chemați tot de Comisar, se vor prezenta de câteva ori și la ședința plenară a tuturor referenților pentru a elabora, a armoniza și da ultima formă planului integral de acțiune.

Acest plan va trebui să fie gata și prezentat guvernului neapărat până în 1 Oc-

tomvrie 1929, așa ca să fie timp de-al revizui și a se îngriji de sumele necesare cari apoi vor avea să fie uate în bugetul fiecărui minister pentru anul 1930.

Așa îmi închipui eu începutul acțiunii Comisariatului. Sub rezerva aceasta, îmi voi lua voie, ca să prezint, în linii generale un mănunchiu de probleme cari vor trebui studiate, verificate și înfăptuite pentruca să putem zice că și chestiunea aceasta a Munților Apuseni a trecut din faza vorbelor în aceea a faptelor.

Pentru o mai bună ordine le voi grupa după specialitatea lor. (Va urma.)

Valeriu Moldovan
Vice preș. a Senatului.

porte cereale și animale selecționate și ajunse la un maximum de perfecție, ea vrea să cuprindă piețele străine pentru produsele de industrie agricolă în rivalitate și concurență neconținută cu acele mai ieftine — dar nu totdeauna și mai bune — de peste Ocean.

Țările înconjurătoare, mai mici, nu rămân nici ele în urmă. Fiecare, ajungând la un maximum de producție își îndreaptă privirile către consumatorii din afară, către țările cu organizații rudimentare — ca noi — ori în fașe; în fine, către acele centre unde tot ce se importă se plătește scump și prompt.

Iată cum asistăm noi impasibili la ceea ce ne oferă alții, cum criticăm calitatea ori prețul, iar acest divertisment ne distrage atenția tocmai de la ceea ce trebuie să facem noi: *dela organizarea interioară a agriculturii și producției noastre.*

Organizarea unei ramuri de producție cum este agricultura, nu trebuie să fie în funcție de considerente politice de partid, ci din contră, îndrăznesc să cred într'un acord general pe această temă.

Agricultura este o ramură de activitate, care evoluează încet. Nu epoca de guvernare a unui partid deci, va putea să recolteze sămânța bună însăși în lămurile organizării.

Nu competența individuală poate salva în acest caz ci numai complexul colectivității de specialiști adevărați. Ori, acești specialiști stau fără întrebuintare; căci avem o datorie de cetățeni conștiinți să spunem că la noi există o oare care monopol de competențe în materie de agricultură.

În primul rând deci, trebuie luptat cu toată tăria la înlăturarea elementelor, care împiedecă evoluția normală atât în materie de producție cât și de organizație. Nu putem avea progres dacă ignorăm sau lăsăm să se macine în uitare și nesigurantă, energii folositoare, cari sunt la curent nu numai cu practica dar și cu știința modernă de peste hotare.

La elaborarea planurilor de reorganizare avem nevoie de elementele cele mai pricepute și hotărâte.

Mai departe, avem nevoie de un plan unitar, care să cuprindă: practica, tehnica și știința agricolă, producția ca atare, transformarea, tipizarea, formarea centre-

lor de desfacere și organizarea desfacerei în sine.

Un astfel de plan nu se poate detașa de comisiunile clasice de după război. Astfel de comisiuni au răspundere limitată iar componenții lor dau o contribuție cu mult redusă față de forțele proprii.

Nu este astăzi un secret că organizațiile de specialiști agricoli sunt divizate. Această divizare o consider ca un fel de dezertare de la datorie.

Este nevoie deci mai departe de a impune strângerea rândurilor specialiștilor într'un singur grup, într'un singur mănunchiu, cu un singur conducător alcătuind astfel o armată disciplinată, unitară și gata de a forma front unic pentru ori ce împrejurare.

„Ofensiva producției” rămâne numai un desiderat dacă elementele combatante nu sunt organizate, disciplinate și grupate sub o singură comandă unitară.

Din pricină că, până astăzi politica noastră agricolă n'a avut un țel bine definit și un program detaliat pentru o serie mai mare de ani;

Din pricină că, ideea conducătoare în organizarea agriculturii noastre dacă a existat, dar datorită neconținutelor prefaceri politice nu a putut să se cristalizeze și a șovăit mereu; Din pricină că, un timp prețios a fost răpit organizării propriu zise datorită târzieților și supralicitărilor izvorâte din aplicarea reformei agrare;

Din pricină că, în materie de agricultură la noi cuvântul specialistului ros de practică și instruit în alte vederi, cari însă nu-și pot găsi drum din pricina veșnicei politice de ură ori chiverniseală individuală, nu este cerut și nici ascultat;

Din pricină că, munca țăranului exploatată mai de mult pentru procurare de foloase materiale astăzi, este lăsată să se macine, par'că înadins, spre a-i dovedi că altă dată a fost mai bine;

Din pricină că, interesul politic ordonă și conduce întreaga noastră activitate privată ori oficială și nimeni nu poate să-și afirme existența decât dacă este executant conștiințios în orchestrele anumiților organizații;

Din pricină că, chiar dacă există zeloși izolați, munca lor totuși nu

este considerată ori este înăbușită de veșnicele interese ale altora, cari trebuiesc satisfăcute neapărat;

Din pricină că, începem prea multe dintr'o dată, fără plan și fără rațiune și nu perseverăm a duce ceva la bun sfârșit;

Din aceste cauze și altele încă, asistăm și trăim într'un imens haos, într'o zăpăceală care ne amețește, într'o continuă stare de febră, care ruinează cu încetul un organism robust și sănătos.

Înțelegând situația noastră dificilă, speculând conjuncturile grele de tot felul și contribuind în mod dibaciu prin mijloace diabolice la zăpăceala în care trăim, străinii ori chiar profitorii proprii, nu scapă nici un mijloc pentru a ne înjosi, discredita ori umili.

Această soartă o merităm și nu suntem decât cioclii noștri înși-ne iar străinii ne cântă un prohod profund de dureros.

Este ceasul suprem. Ori ce întârziere ne va fi fatală și ne vom scufunda în vâltoarea propriilor noastre greșeli.

Expoziția dela Budapesta trebuie să ne fie cel mai bun avertisment iar dacă nici acum nu vom înțelege realitatea, dacă nici acum agricultura noastră nu se va căuta să fie adusă la un nivel superior, vina o vom purta numai noi, pecețluind pentru totdeauna o generație de neputincioși.

Este timpul suprem să conlucreăm la un plan general de organizare și nu vrem ca el să fie numai o operă politică, de multe ori irealizabilă ci, vrem să fie o operă a specialiștilor, singurii în măsură să vadă realitatea și să aprecieze situațiile create de schimbările ultimului deceniu. Ei să fie puși la locul ce fie care merită.

Nu cu jumătăți de măsuri vom reorganiza. Nu cu interese personale vom pune bazele viitorului nostru agricol.

Vrem să-și dea contribuția fiecare; vrem ca specialiștii să fie puși la muncă de organizare și la muncă de înlăturare, cu un ceas mai devreme.

Altfel, strigătul nostru sincer, se va înăbuși în zgomotul profitorilor iar noi vom fi înghițiți pentru vecie de munca sigură și calculată a dușmanilor, cari nici odată nu ne vor putea fi prieteni adevărați.

Ion Luca Ciomac

Evoluția industriei ardelenne (1918—1928)

Când la finea anului 1918, gărzile naționale și armata română au pus stăpânire pe Ardeal, industria se găsea într-o criză pe cât de grea pe atât de complicată.

Era o situație cu adevărat mizerabilă și descurajantă, pe care o ameliora la aparență, bucuria generală a desrobirii naționale și optimismul îngăduitor ce isvora dintrânsa care fascina încă privirile tuturor:

Treptat, cum trupele săcuilor și gărzile roșii evacuaau câte o regiune și se instala „imperiul” românesc, primele griji erau, dealtfel și firești, de caracter administrativ. Evenimentele se precipitau prea repede și nesiguranta era încă prea mare, ca dela început să se fi putut porni lucrări sistematice pentru refacerea industrială.

Un eveniment care exploatat poate mai abil, ar fi adus rezultate incomparabil superioare a fost congresul inginerilor din Ardeal și Banat (18 Decembrie 1918) la Sibiu, la care au participat și mulți tehnicieni, antreprenori și industriași. Cei peste 200 de congresiști, deși veniseră în trenuri devastate, cu locomotive trăgând de moarte, trecând prin regiuni unde stăpânia o completă anarhie, totuși întrevedeau refacerea industriei ca ceva foarte apropiat și în condiții mult mai prielnice decât în trecut.

Regretatul Andrei Bârseanu, care salută congresul în numele „Astreii”, făcu un apel la munca inginerilor și tehnicienilor, avertizându-i să nu se plaseze exclusiv în serviciile de stat, căci statul nu e făcut numai pentru a le oferi o mulțime de „slujbe grase”. Făcea apel la lucrări de inițiativă particulară și cu fantazia sufletului său visător, vedea încurând o industrie ardeleană de dimensiuni americane.

S'a propus tot atunci înființarea unui consiliu tehnic care să lucreze în cadrele Resorturilor de Comunicație și Industrie, resorturi cari se considerau îndrumătoarele vieții industriale.

Acest consiliu nu s'a format însă, nu atât din lipsa de concurs a guvernanților de atunci, ci mai mult din motivul că membri delegați a-l compune, fiind numiți în diferite funcții

de stat, erau prea angajați, decât să fi putut veghia în permanentă asupra acestei importante chestiuni.

Încât diversele moțiuni și soluții propuse la acel congres, au rămas încurând uitate, având ca rezultat practic numai cunoașterea reciprocă între ingineri și industriași și un *început de organizare* a intelectualilor români.

Congresiștii s'au întors fiecare la ale lor, ducând mai mult individual lupta cu haosul industrial ce deabia acum să vedea pe deplin.

Era o criză generală de oameni, materiale, mijloace de transport și utilaj, toate ținându-se lanț și paralizând orice inițiativă de refacere.

Oamenii, cu puține excepții, oboșiți de greutățile războiului, atinși de acel „val de paresse” simțit și de Francezi și de Englezi în 1919—21, lucrau puțin, foarte prost și în o continuă agitație. Mulțime de specialiști s'au repatriat, restul sabotau așteptând zi de zi reînvierea vechiului regim, iar noii conducători aveau nevoie de timp și uneori de experiență spre a deveni stăpâni pe situație.

Starea nefericită a transporturilor îngreuna nespus aprovizionarea cu alimente a centrelor industriale, în special a celor miniere, stingherind activitatea uvrierilor și scăzând moralul de-a munci.

Cu eforturi enorme s'au menținut câteva trenuri de persoane circulând cu o regularitate foarte compromisă și sărmatele trenuri de marfă cu întâzieri desasperante. Până târziu în vara anului 1919, toate uzinele și minele statului stăteau în nelucrare sau cu un rendement extrem de redus. Cât de cele particulare, și mai rău, căci puținul combustibil: cărbuni și păcură, era rechiziționat pentru C. F. R. și ce mai rămânea, pentru serviciile statului.

Amintesc un unic exemplu, uzina de fier a statului, din Cugir, care în primăvara și vara anului 1919, a trebuit oprită și repornită în repetite rânduri, din lipsă de combustibil. Și ce imensă nevoie era pe atunci în țară de fier laminat, fiind singura uzină de acest fel dela Brașov și până la Dobrișin.

Iar dacă nici statul nu-și putea asi-

gura combustibilul pentru o uzină atât de importantă, iar marea sa fabrică de fier din Hunedoara tot din aceleași motive era în completă inacțiune, ce mai puteau face sărmatele uzine particulare, rămase totdeauna la urmă la împărțirea combustibilului?

Fiecare nou teritoriu ocupat producea griji noi, tot atâtea coșuri de fabrici cari cereau combustibil, lucrătorii șomeuri cari cereau alimente și salarii, în moment ce nevoile armatei erau extrem de mari și încasările inexistente.

Numai azi, privind din perspectiva alor aproape zece ani trecuți, se poate vedea în ce situație imposibilă și desperată se sbătea industria ardeleană.

La aceste se adăugau agitațiile iredentiste și comuniste cari nelinișteau muncitorimea și cari s'au intensificat în timpul ocupației Budapestei și a plecării din Consiliul Dirigent a celor doi fruntași socialiști, șefi de resort.

Deabia după evacuarea Ungariei și demobilizarea armatei s'a simțit o ușoară îmbunătățire a crizei, în special a transporturilor și a alimentației. Alături de consolidarea internă administrativă, mai multe reforme sociale ca: ziua de opt ore lucru, legea libertății muncii, legea prevenirii conflictelor de muncă, au micșorat mult justificarea agitațiilor chiar în fața muncitorimii.

Așa că faimoasa grevă feroviară din 1920, deși părea o concentrare maximă a mișcărilor uvriere, având un colorit politic prea vădit și în fața a o mulțime de îmbunătățiri realizate între timp, a eșuat după câteva săptămâni de grea cumpănă.

Să schimbaseră vremurile și cu ele mentalitatea ce stăpânea oamenii. Un sentiment de încredere, de înfăptuire, a început să se producă, cu un optimism în cele mai multe cazuri exagerat. Sub egida protecției vamale, s'au format mulțime de societăți particulare având ca obiectiv principal: industria. În afară de uzinele existente, cari cu mici excepții, toate și-au mărit instalațiile; multe fabrici au apărut cu repeziunea șampinioanelor, cumpărând, clădind și producând. Orientarea dela sursele financiare Vieneze și Budapestane spre cele românești din Cluj și București s'a făcut relativ repede, tranzacțiuni și „naționalizări” se țineau lanț și se părea că suntem în fața unui grandios revirement industrial.

Când însă la 1923 criza își accen-

tua tot mai mult efectele, reducerea consumației deci lipsa de bușeurilor, a fost întâiul avertisment contra atâtor amatori, cari credeau că ajunge lansarea de acțiuni și vre-o doi trei „nemți”, ca să devii Stinnes-ul României.

Realitatea a izbit necruțătoare în față, pe atâți nechemati, moderând pe unii și desființând pe alții. Așa încât numai puține dintre nouile întreprinderi s'au putut desvolta și menține, dar și acele cu mari transformări.

Au trebuit adoptate și la noi în țară sistemele de exploatare rațională, economizarea energiei, organizarea științifică a muncii, modernizarea utilajului etc. ca depresiunea ce a cuprins din nou industria, să fie întrucâtva atenuată.

Lipsa comenzilor stabile a făcut ca multe fabrici să-și reducă la minim activitatea, neputând să țină în depozit cantități mari de produse, în timp ce dobânzile capitalului erau enorme.

Din starea aceasta de stagnare s'au putut emancipa numai foarte puține, unele mai noroc ase favorizate prin obținerea de lucrări pentru stat, altele prin sacrificii materiale în goana după de bușeuri noi.

La finea anului 1925, mai ales după reducerea lucrărilor și în industria forestieră, aveam din nou un șomaj pronunțat, o industrie oprită în dezvoltare, și o lipsă de orientare față de concurența străină.

Pentru oprirea deșăgării, au trebuit înființate carteluri, cari maximizeau producția, limitau felurile fabricațiilor, împărțeau chiar și zonele de desfăcere, ca numai și numai să se asigure posibilitatea prelungirii acestei vegetări.

Între timp eforturile pentru refacearea căilor ferate, au dat din nou un impuls industriei metalurgice, fără de-a îmbunătăți însă celelalte branșe. Rezultatele obținute de aceste industrii, au sporit încrederea în capacitatea fabricațiilor indigene, deși greutatea bugetare n'au permis statului începerea unor comenzi și lucrări de stil mare, cari ar putea să absoarbă pe șomeuri și să dea avânt mai mare vieții economice.

Incontestabil Uniunea Generală a Industriașilor din România, a avut un rol important în menținerea așa zisului „front industrial”, care a fost impus de împrejurări față de tendințele concurențe ale străinătății.

Anul 1927 aduce acest bloc în o situație mai grea, căci speranțele în-

ceperii unor lucrări în stil mare pentru C. F. R. nu s'au realizat decât în parte, producându-se o desorientare în industria metalurgică. Restanțele plății statului către furnizori a produs întrētimp falimente și crize între industrii.

Totuși pe lângă diferitele fabricate indigene, s'a ajuns de-a avea locomotive și vagoane confecționate în țară și reducerea — pentru moment — a șomajului.

Perfecționarea utilajului și raționalizarea procedurilor de fabricație, continuă deși în o măsură inegală cu progresele din străinătate. În același timp însă pătrunderea elementului românesc în industrie, întâmpina greutăți, deoparte prin solidaritatea extrem de tenace a străinilor și prin neîncrederea ce aceștia au știut să o creeze față de industriașii români.

În afară de ingineri și tehnicieni străini, în mare parte egali sau chiar inferiori celor din țară, căci cei buni își găseau rostul și la ei acasă, mania angajării străinilor a degenerat până la aducere de funcționari, contabili și dactilografe din străinătate. Și aceasta într'o vreme când cele două școli politehnice, de conductori tehnici și școalele de comerț, aruncau în viața industrială anual mii și mii de tineri.

Plasarea acestor tineri, pe lângă economiile bugetare ale statului și dezvoltarea prea lentă a industriei particulare, devenia tot mai dificilă, în timp ce multe locuri erau deținute în mod cu totul nejustificat de străini.

Legea asupra cetățenilor străini, așa cum se proiectase în Septembrie 1928, nu ar fi adus, chiar și fără modificările cunoscute, o îmbunătățire reală. Ar fi trimiși la plimbare câțiva mii de străini, totuși acest număr nu ar fi fost suficient pentru plasarea celor fără de lucru. Nu cei câțiva străini mai puțin, ci reluarea activității industriale în toată intensitatea ei ne trebuia, dar criza financiară tot mai acută, paraliza orice inițiativă.

O altă piedecă ce nu s'a băgat în deajuns în seamă a fost contrastul tot mai mare între mentalitatea patronilor și cel al muncitorimii. Până când unii uitau chiar și în cazul unor câștiguri fabuloase, ajutorarea și promovarea intereselor muncitorilor, ceilalți cereau urcări de leafă chiar și când întreprinderile treceau prin situații critice financiare. N'a intrat, — și încăpăținarea a fost reciprocă, — în mentalitatea unora și altora, că un capital cuminte și o muncitorime luminată, poate să colaboreze în mod

loial în industrie, producând beneficii pentru amândoi. Exemplele uzinelor Ford, Bosch, Citroen, Nash, etc., verificate prin date statistice incontestabile, au fost luate drept legende, chiar deaceia producția uzinelor noastre a fost mult inferioară celor din străinătate.

Totdeauna fantoma câștigului momentan, a eclipsat gândirea patronilor și muncitorilor, orice schimbare a sistemelor învechite părea o aventură riscată. Nici când un muncitor nu și-a pus întrebarea ce ar face de-ar fi patron, și nici patronul nu s'a gândit că oare venitul ce-l asigură angajaților săi e suficient și nu s'ar putea spori prin raționalizarea producției.

În această privință am rămas extrem de înapoiți și „pacea industrială” după care răvnește azi lumea modernă, la noi e înlocuită prin rezilieri de contracte, agitații și sabotaj. Și totuși e nevoie imperioasă de-a se da o mai mare importanță acestei chestiuni, care rămâne o cangrenă cu urmări incalculabile.

La fel s'a făcut prea puțin pe terenul educației generației noi de muncitori industriali. Școlile de ucenici și de meserii, au extindere prea redusă, și cu toată grija ce în unele din ele se dă elevilor meseriași, ajunși în viața la patronii sau fabrici, neglijați de foștii lor conducători și atrași în mediul sindicatelor, în loc să fie pionerii micii burghezii industriale, devin și ei proletari, cu tot bagajul de carte primit în școli.

Nu știu să existe la noi în țară un singur cămin de cafe unde acești absolvenți al școlilor de meserii să fie adăpostiți, unde să-și continue educația și să primească o hrană suficientă sau locuință igienică. Lăsați de capul lor, acești mii și mii de băieți de 17-18 ani, pe tot cuprinsul țării, unii de la sate, alții orfani de război, sunt o energie ce se prăpădește, când ar fi atât de ușor salvată și valorizată.

Așa încât bilanțul celor zece ani de activitate industrială în Ardeal, fără de-a se putea numi rău, e totuși insuficient și are deschise o mulțime de probleme grave, cari paralizază dezvoltarea vieții economice.

Nu voi înșira date statistice despre bogății nevalorizate, despre greve și șomaj, lipsa de capital și prevedere, fiindcă sunt expuse în atâtea și atâtea buletine a diferitelor Ministere. Totuși acum când împrumutul și stabilizarea monetară prezintă șansele unui avânt industrial, vreau să relev principalele obiective asupra cărora trebuie să ne concentrăm atenția.

Din trecutul clasei noastre de mijloc

Un vechiu economist: B. Baiulescu

Ce greu e a reconstrui trecutul vieții noastre economice. Trecutul vieții noastre politice și culturale e cunoscut. Cercetătorilor le stau la îndemână mulțime de izvoare. Din combinarea lor se desprinde, destul de lămurit, trecutul nostru. Cu totul altceva e cu viața economică. Lipsesc documentele și mai ales ne lipsește o literatură specială, care să se fi ocupat profesional cu problemele vieții economice. Această lacună în literatura noastră n-o poate simți, decât cel ce urmărește dezvoltarea noastră economică. N'am avut și nu avem această literatură fiindcă problemelor economice nu le-am dat, nici în trecut, nici astăzi, atențiunea ce li-se cuvine. Deși întregă viața și cultura atârna de ele, totuși intelectualii în general n'au înțeles marea importanță a economiei politice în viața popoarelor. Clasei noastre intelectuale i-a lipsit *simțul realităților*. De aceea aceste realități n'au format obiectul unor preocupări colective. Ici și colea, rar și răseț, dacă se găsea câte un intelectual, care să pună în discuție publică aceste probleme. Spre a putea trece în centrul preocupărilor noastre zilnice, lipseau mai ales două lucruri: înțelegerea și posibilitățile materiale de înfăptuire. Eram și nepricepuți și săraci. Prezentul, cu forța implacabilă a realităților lui ne

silește să avem, în planul întâiu și preocupări economice. Dacă nu le-am avut în trecut, va trebui să le avem de aici încolo.

În trecutul nostru nu găsim numai intelectuali romantici și vizionari, găsim și oameni ai *realităților*. Ce reconfortant e a da de astfel de cărturari! Nu sunt mulți. Amintesc, de data aceasta, pe unul, pe *Bartolomeiu Baiulescu*, paroh gr. or. în Brașov și președintele „Asociațiunii pentru promovarea meseriilor între români”.

Părerile sale economice și le-a expus într-o „disertațiune” tipărită în adunarea generală a „Asociațiunii transilvane” la 1 Septembrie 1883. Titlul disertațiunii e: „*Despre necesitatea promovării și protecționării meseriilor între Români*”.

Această modestă disertație întrunește două mari calități: o vedere clară neturburată a problemelor vieții noastre economice și o aranjare de economist expert a materialului statistic.

Parohul Baiulescu dela Brașov, pentru cunoștințele sale economice (cunoaște pe marii economiști germani contimporani) și pentru orânduirea meticuloasă a cifrelor, poate să fie considerat ca unul dintre cei dintâi economiști statisticieni la noi în Ardeal.

1) Raționalizarea fabricațiilor prin utilaj și proceduri moderne, ieftinind mărfurile și facilitând desfășurarea.

2) Încurajarea industriei indigene, prin un tarif vamal potrivit ales, care să-i asigure dezvoltarea față de concurența străinătății, fără însă a degenera în parazitism.

3) Facilitarea pătrunderii elementului românesc în industrie, asigurându-i treptat rolul preponderant, rol meritat prin aptitudini de rasă și prin interesele de stat ce sunt legate de el.

4) Crearea unor debușuri noi pentru un viitor export, în țările vecine mai puțin proprii industriei, fără materii prime sau surse de energie suficientă.

5) Indrumarea raporturilor dintre patroni și muncitori spre o înțelegere mai bună, cu posibilități de colaborare și cointeresare.

6) O deosebită grijă pentru creșterea generației noi de industriași prin instituții potrivite, cari să contribuie la micșorarea vidului produs între intelectuali și muncitori, prin greșelile și neîncrederea din trecut.

Iată problemele principale, cari studiate din timp și aplicate cuminte, vor da o altă înfățișare industriei românești, deabia ieșită din faza de crize și sbucium a anilor 1918—1928.

Satu-Mare, la 5 Aprilie 1929.

Ing. Flaviu Șuluțiu

Urmăresc mai de mult, formarea clasei de mijloc. Am găsit date foarte puține și incomplete. Cărticica parohului Baiulescu a fost pentru mine o adevărată revelație. M'au surprins datele ce le conține — și, mai mult, forma în care a încercat să-și adune materialul.

„În lipsa unei statistici — spune — mi-am luat eu osteneala a încerca să fac oarecare conscripție a tuturor meseriașilor Români din comitatele Transilvaniei, după meseria lor diferită, spre a putea studia mai bine situațiunea”. Spre a o putea face aceasta s'a adresat printr'un circular-chestionar, la mai mulți „bărbați Români ze-loși”. A primit datele cerute numai dela o parte dintre ei. Între cei dela cari a primit informațiuni detaliate, înșiră în locul întâiu pe Dr. Alexandru Szilasi, profesor universitar în Cluj. Aceasta îi trimite „informațiuni detaliate” despre „comitatul Clujului”. Nimeni dintre informatori nu l'a înțeles așa de bine, ca acest „ilustru domn profesor”. În informațiunea ce-i-o trimite scrie: „E timpul suprem, ca să nu mai umblăm pe pipăite, ci pe cât se poate să ne numărăm, să calculăm și să mergem pe sigur, dacă vrem serios, ca să înaintăm”. Nu se poate o apreciere mai înțelegătoare a scopurilor urmărite de chestionator.

Datele trimise cuprind prețioase informațiuni nu numai cu privire la clasa meseriașilor ci chiar și la țărănimea noastră. În chestionarul trimis s'au cerut informațiuni și asupra situației țărănilor.

Informațiile sunt puține, dar concludente. Informatorul din Bran scrie, că „poporul stă mai rău azi decât la anul 1848. Populațiunea era la anul 1848 12.000 suflete în Bran, azi abia sunt 8600. Proprietățile și le-au vândut o mulțime de familii, cari au emigrat, însă tot români le-au cumpărat”.

Despre locuitorii din comuna Zernești, informatorul scrie, că stau mai bine decât la 1848. „De ce stăm mai bine? Pentru că industria: ferestre, fabrici s'au ridicat aici și locuitorii s'au ajutat”.

Tot asemenea stau mai bine locuitorii din Vlădeni, unde „au întreprins și specule cu pietrii

de moară și alte întreprinderi”.

Informatorul din comunele Viștea, Besimbac și Sâmbăta, scrie că locuitorii de acolo stau mai rău decât în 1848. Comasarea moșiilor, segregarea și lipsa de câștiguri a făcut să scadă averea lor în cele materiale și vitele se impuținează din lipsa de pășunat”.

Informatorul de pe Câmpia Ardealului scrie, că acolo poporul stă mai bine decât la 1848 »cu 19—20%». Informatorul din Teaca scrie, că »pământul pe care l-a avut sub jugul feudal, în genere îl are poporul nostru și azi, averea mișcătoare însă, adică în vite, e mai mică decât la 1848». Acest informator se plânge de »moralul poporului nostru, care decade în toată privința» de »mania de a purta procese» și de lux.

În general economia de vite, prin anii 1880, a decăzut mult. O arată aceasta datele luate din raportul camerei comerciale din Brașov. Din comitatele aparținătoare acestei camere, au trecut în anul 1878, pentru pășunat, în România 517,471 vite. Cu 25 ani înainte au trecut 1,025.000 vite — și toate erau ale Românilor. La aceste cifre economistul Baiulescu adaugă, cu adâncă înțelegere, următoarea observație: »Este oare de lipsă a aduce un document mai marcant, pentruca să demonstrăm, cât a decăzut economia de vite la Români și cu aceasta ce pagubă însemnată s'a cășunat averei naționale?»

Mai multe date (în cifre) are cu privire la clasa de mijloc. A încercat să ne dea un »Conspect despre comercianți și meseriași în comparațiune cu anii 1848 și 1885». Durere, nu ne dă decât situația în vre-o 25 localități, de unde a primit datele.

Din aceste date, chiar și defecțuoase cum sunt se poate constata, că noi prin anii 1880 am avut o modestă clasă de comercianți și de meseriași români. Această clasă a început să se creieze numai dela 1848 încoace. Deși au avut de a se lupta cu foarte multe greutăți (bresle, concurență), totuși în unele părți numărul meseriașilor români s'a ridicat. Aveau de luptat din greu mai ales cu meseriași sași și unguri. Aceștia erau și mai bogați și mai cu carte. Pe când ai noștri erau săraci și cu puțină știință de carte. Informatorul din Orăș-

tie scrie, că meseriași români de acolo au decăzut tare, fiindcă n'au învățat nimic. »Și azi, spune, avem măestri buni, cari nu știu scrie». Spune că »au școală de meserii susținută de universitatea săsească. La început această școală au îngrijit-o Românii. Acum dispune asupra ei »reprezentanța comunală», care »Românilor de abia le scoate ochii cu câte un învățător».

Comercianții români stăteau, prin anii 1880, și mai rău. Mai pretutindeni erau substituiți de Evrei și de Armeni. În toate orașele Ardealului numărul lor era într'o rapidă descreștere. Păcat, că nu mi-se dă nici o indicație statistică. Nu era de unde să se ia, fiindcă rapoartele camerelor comerciale nu arătau numărul comercianților și al industriașilor români, »fiind într'un număr prea neînsemnat».

Dăm situația comercianților și a industriașilor români în câteva din orașele ardelen, așa cum ni-o comunică economistul B. Baiulescu pe anul 1883, după datele primite dela informatori locali.

Numele orașelor	Comercianți străini	Meseriași străini	Comercianți români	Meseriași români
Brașov	991	5406	86	241
Sibiu	333	3823	8	162
Orăștie	122	1025	—	108
Făgăraș	98	962	12	65
Cluj	1101	4274	—	66
Tg.-Mureș	521	2734	—	86
Alba Iulia	441	734	—	65
Total . .	3617	18,958	106	798
	22,575		899	

Din totalul de 23,474 comercianți și meseriași în orașele susmenționate, erau: 22,575 adică 96.16% neromâni, și numai 899, adică 3.86% români.

În unele localități numărul comercianților și al industriașilor români între 1848—1883 a scăzut, dar în multe a crescut. Așa a scăzut în Făgăraș, dela 156 la 107. A crescut: în prefura Făgărașului dela 122 la 339, în prefura Branului dela 119 la 333, în prefura Arpașului dela 26 la 289. Numărul lor a crescut chiar și în orașul Cluj, dela 18 la 87.

Față de o situație așa de pre-

cară, B. Baiulescu recomandă și mijloace de îndreptare.

Recomandă principiul sistemului protector: înființare de Reuniuni de meseriași, de școli și de ateliere pentru meserii. Ca un eficace mijloc de luptă contra industriei mari recomandă așa numitul »sistem colectiv», adică ateliere comune pentru toți măestrii de aceeași specialitate.

Gânduri mari acestea, isvorite dintr'o inimă caldă și înțelegătoare. »Noi nu trebuie să lăsăm pe Români spune de încheiere, ca să fie tributarii străinilor, ci trebuie să le arătăm mijloacele corespunzătoare, prin cari să poată înainta și să se poată compara și ei cu națiunile conlocuitoare».

B. Baiulescu a privit realitățile vieții noastre românești prin lumina cifrelor. Statistica este temelie, pe care încearcă acest deschizător de drumuri, să-și așeze judecățile și concluziile sale. De acea numele lui va trebui să figureze, într'o viitoare istorie a vieții noastre economice, printre cei dintâi economiști ce i-a avut Ardealul.

P. Suciu.

NOTE

Și străinătatea cunoaște pe Eminescu și pe alții, dar despre puterile noi nu prea va putea avea cunoștință. Străinătatea? și noi ne-am obișnuit să o considerăm aproape... prin oamenii noștri de calibr, prin cultura noastră, prin tot ce realminte produce un cult.

Noi credem, că acest contact cu Europa, nu s'a sfârșit cu strălucitele opere ale savanților noștri: Iorga, Marinescu, Babeș, Densușianu, Rădulescu-Motru etc. tipărite în limbile Occidentului. Va trebui să cercetăm cauza pentru care noi suntem atât de aspru tratați intelectualicește în țările streine, căci argumentul, că un popor agrar, nu poate fi celebru — asumă mai mult decât titlu de studiu serios — cade dela sine: Danemarca este asemenea un stat agrarian ca și noi, și totuși lumea cunoaște aproape tot ce produce intelectualicește acest popor. Vom încerca să cercetăm — sine ira et studio — cauzele, pentru care azi, gloriificarea unei valori românești pare a fi un fapt extraordinar, când ar trebui să fie foarte natural. Căci după părerea noastră — cu toată bunăvoința lui M. Beza — The Encyclopaedia Britannica, putea să scrie destul despre noi Români, știm nu s'ar rușina nici Meyer dacă în noua ei Enciclopedie s'ar ocupa de cultura română nu numai cu caracter pur informativ.

Aspecte din literatura maghiară din Ardeal (1918—1928)

(Urmare)

Trecutul istoric al Ardealului, îndrumat în altă albie decât acela al Ungariei, a fost pus și el la contribuție pentru lămurirea transilvanismului. La influențele exterioare, datorite mediului geografic, s'au adăugat elementele ce se desprind din cercetarea trecutului. S'a insistat astfel asupra contactului secular cu Românii și Sașii, asupra multiplelor influențe reciproce rezultate din acest contact și care încetul cu încetul au creat o mentalitate specifică în care Românii, Sașii și Ungurii își găsesc unele note comune. S'a accentuat de asemenea rolul istoric de mediator al Ardealului între două lumi, între Apus și Răsărit, rol cu deosebire important începând cu penetrația protestantismului. Punct de încrucișare și de întrepătrundere a atâtor tendințe și curente venite din sensuri opuse, Ardealul s'a resimțit de ele, și cu toate deosebirile de rasă, comunitatea acelorasi destinuri, a creat un fond sufletesc comun la cele trei popoare. Acest fond nu este suprapus, nici subordonat elementului de rasă, ci este pur și simplu în afară de acest element.

Cum se situează Ungurul ardelean în lumina acestei atmosfere specifice ardelenene, care sunt urmele pe care le-a lăsat în suflétul lui cele două categorii analizate mai sus: locul și timpul? La întrebarea aceasta încearcă să răspundă, într-o cercetare mai întinsă, profesorul Gheorghe Kristóf de la Universitatea din Cluj.¹ Iată concluziile lui:

Ca inteligență, Ungurul ardelean (dl Kristóf nu admite nici o deosebire între Săcui și Ungur ardelean) este mai vii, mai multilateral decât cel de pe Pustă. Mobilitatea aceasta este în paguba exactității cunoștințelor și a memoriei, dar tot ea explică ușurința cu care țăranul săcui trece dela o ocupație la alta, „în timpul verii fiind agricultor, transformându-se apoi în meseriaș pentru iarnă, făcând, — bărbați și femei deopotrivă — și negustorie totdeauna”. Această diversitate a surselor intelectuale explică și marele număr de polihistori ardeleni (Bolyai: matematician, filolog, istoric, și teolog; — Carol Szász: om politic, matematician și jurist, etc.). Tot aici găsește Kristóf explicația tenacității cu care săcuimea întreagă se angajează în politică școlară.

Raționalismul acesta estompează, bineînțeles, manifestațiile mai expansive ale sentimentului. În poezia poporană a Ungurilor ardeleni domină elementul epic și dramatic. Cât pentru literatura cultă, nicăieri nu s'a scris și nu s'a citit atâta istorie ca în Ardeal.

În domeniul voinței, al faptelor, conduita ungurului ardelean e determinată de aceiași factori. Credincios trecutului până la păstrarea unor resturi de tradiții populare păgâne, zice Kristóf, caleidoscopica stratificare istorică i-a adăugat un specific

spirit de relativism, de toleranță, un simț al adaptării politice și chiar o deosebită capacitate de a înțelege orice curent nou. „În privința progresului și a ideilor de reformă — citează Kristóf după Sigismund Kemény — Ardealul s'a găsit totdeauna la extrema stângă, la o etapă după care nu mai puteau urma decât anarhia sau sectele visătoare”. Nu ne interesează acum — și mai ales din punct de vedere al literaturii actuale — chestiunea toleranței. Ea privește pe istoric, în legătură cu vremuri de altă dată, — recunoaștem însă că receptivitatea proaspătă a intelectualității ardelenene s'a manifestat nu odată în domeniul literar. Revoluționara noutate a poeziei lui Ady de pildă, a fost înțeleasă și îndrăgită mai întâi aici, în Ardeal.

Din părerile analizate mai sus se pot desprinde câteva trăsături fundamentale ce caracterizează literatura maghiară ardeleană, — și îi dau o coloratură ce în adevăr conține importante elemente de diferențiere față de literatura din Ungaria: *Un adânc sentiment al naturii, un amestec interesant de conservatism și modernism, un spirit de un eclectism nivelator și un pronunțat caracter etic* (despre care vorbește și L. Rebreanu²): Iată cadrul în care trebuie așezată această literatură pentru a putea fi înțeleasă în justa ei lumină.

Literatura maghiară ardeleană și Ungaria.

Firește, tendința de diferențiere a literaturii ardelenene a fost urmărită cu mult interes și în Ungaria. Revistele *Budapesti Szemle* (*Revista budapestană*), *Protestáns Szemle* (*Revista protestantă*), *Napkelet* (*Răsăritul*), *Uj Nemzedék* (*Generația nouă*), *A Hid* (*Podul*) și *Debreceni Szemle* (*Revista Debreținului*) își (și, mai ales, coloanele deschise pentru scriitorii ardeleni și urmăresc în cronicile lor cu atenție documentată tot ce se scrie în Ardeal. S'au iscat polemici aprinse în jurul transilvanismului. *Academia maghiară*, în cap cu președintele ei, *Adalbert Berzeviczy* și octogenarul publicist, *Eugen Rákosi* au văzut primejdia unei spărturi a unității spirituale unguerești în accentuarea specificului ardelenesc. Episcopul reformat *Ladislau Ravasz*, plecat din Ardeal abia în 1921, a aruncat în discuție cuvinte de îngrijorare și de alarmă, pomenind de „schismă literară”, de literatură ruptă în două”. Discuțiile acestea au prilejuit o nouă mărturisire de credință a scriitorilor ardeleni și e semnificativ că revista *Erdélyi Helikon* și-a inaugurat întâiul ei număr, rostindu-se odată mai mult pentru acest transilvanism. Declarațiile celor nouă scriitori dela această revistă (*Atexe Benedek*, *Maria Berde*, *Carol Kós*, *Alexandru Makkai*, *Carol Molter*, *Alexandru Reményik*, *Spectator* (*Alexandru Kis*), *Eugen Szentimrei*, *Geza Tabéry*³), au astfel semnificația unui adevărat manifest al transilvanismului care în această ultimă formulare este sinteza boltită peste întreaga întindere a vieții literare maghiare din Ardeal.

¹ Revista Napkelet, Cluj 1921 p. 756—759.

Transilvanismus, în Erdélyi Irodalmi Szemle. Cluj, 1926, p. 277 sq.

² Ion Lupu: Povestitorii Ungurii Ardeleni. București 1928. Prefața.

³ Erdélyi Helikon 1928, p. 55—58, p. 146—151.

Ruptură? Schismă? Evident că nu. Repetăm: e vorba de reflexul unui fenomen general, de un caz de geografie literară (Vezi literatura olteană dela noi, de ex.) căreia însă noua rânduire politică și tot cortegiul de schimbări adus de această rânduire, i-a imprumutat un accent deosebit, un înțeles și o tendință nouă.

Poezia

Tradiționala împărțire a literaturii în capitole: poezie, proză și teatru, are, în istoria celor zece ani, în afară de rostul ei metodologic, și un temei cronologic ce nu poate fi nesocotit. Această împărțire arată în adevăr etapele literaturii ardelenene în evoluția ei istorică. Anii dintâi sunt de fapt, anii lirismului și față cu această abundență a poeziei, proza este destul de săracă, iar teatrul aproape inexistent. Cam de pe la 1924 în schimb, nuvela și romanul încep să ia o dezvoltare din ce în ce mai vie, ajungând să domine, spre sfârșitul deceniului nostru, viața literară din Ardeal. În ce privește teatrul, de realizări mai rezistente nici astăzi nu se poate vorbi. Asistăm la încercări — unele destul de interesante — dar încercări totuși care abia pot înfrunța rampa.

Nu e greu de a găsi o explicație a acestei stări de lucruri. În anii dibuirii unui înțeles a noului rost istoric, în anii căutării unui punct de stabilitate, sufletul unghuresc nu avea nici răgazul, nici puterea de sinteză, de a se obiectiva în opere de vastă și calmă construcție epică. El izburcea în formele stacate ale lirismului — simptom caracteristic pentru vremurile de prefaceri. De aci numărul covârșitor al poeziilor lirice din acești ani.

Multe, foarte multe din aceste poezii n-au izbutit să iese nici odată din coloanele prea îngăduitoare ale gazetelor, altele au cunoscut efemera viață a modestelor caietele apărute adesea în editura proprie a poezilor. Indulgența lirizantă a criticii — comentarii prietenești, în cele mai multe cazuri, — a încurajat și ea această exuberanță lirică. S'a petrecut adecă și de data aceasta fenomenul așa de cunoscut și așa de invariabil repetat în preajma tuturor marilor zguduiri. Insufletirea s'a substituit talentului, critica, renunțând la oficiul ei de cumpănire liniștită și obiectivă, de îndrumătoare cu privirele așintite spre culmi, a înlocuit metodele de cercetare și criteriile de valorificare prin indușeri patriotice, prin cultul adjectivelor pe cât de generoase, pe atât de puțin controlate. Poeți și public de o potrivă s'au lăsat abătuți pe acest drum, care mergea alături cu adevărata artă, astfel încât unul dintre observatorii cei mai atenți ai vieții spirituale unghurești a semnalat o stare generală, atunci, când vestejind ieftina eflorescența literară de care vorbim, a scris următoarele: „De cinci ani de zile scriitorul ardelen este amețit de fumul de tămâie, de cinci ani el este fermecat de bombasticismul cuvintelor pompoase”¹.

La capătul unui drum de zece ani însă, zările prind a se limpezi. Confuzia din anii dintâi a dispărut, timpul și-a rostit judecata și astfel se poate constata ce rămâne. Din cele ce urmează se vede că rămâne ceva, rămâne chiar mult. Câteva nume au trecut și dincolo de Ardeal și sunt înscrise de

pe acum printre acele ale frunțașilor literaturii maghiare de azi.

Nimic nu poate servi la înțelegerea mai judicioasă a literaturii ardelenene, decât o comparație între aportul unor poeți consacrați în Ungaria dinainte de război, stabiliți azi în România, și scrișul unora care au răsărit și s'au dezvoltat aici sub ochii noștri. Comparația aceasta — unica măsură de justă hierarhizare a scriitorilor de aici în concertul literar general unghuresc, din ale cărui legături organice ei nu pot fi desprinși, fără a risca o interpretare falsă — justifică existența acestei literaturi ardelenene, arătând că ea a adaogat unele trăsături de accentuată noutate peisagiului literar unghuresc, câteva culori și accente, datorite pământului ardelen, note ce se mențin nu numai prin pitorescul local, ci și prin valoarea lor intrinsecă.

Generația veche. Un bogat trecut literar și recunoașteri oficiale așează în fruntea poezilor ardeleni pe *Mihail Szabolcska*. Crescut și format în atmosfera Debrîtinului, Szabolcska, azi protopop reformată la Timișoara, este dintre pușinii care păstrează în cântecele lui blânde și corecte tradiția poporanismului, ale cărui rădăcini merg până la *Petőfi* și *Arany*. Activitatea poetului timișorean, care a dat literaturii maghiare câteva volume cu mult înainte de război, este un capitol închis de pe vremea răsunătoarelor bătălii literare, când doctrinarii tradiționalismului opuneau versurile lui cristaline, naive și desuete suvoielui de violentă noutate adus de poezia lui *Ady*. Culegerea de versuri, intitulată *Éssmények, álmok*. (*Idealuri, visuri*), publicat în 1921 este una din puștile aruncate peste prăpastia războiului, legând viața unghurescă de astăzi cu trecutul. Cartea aceasta însă „pe care a creiat-o pacea de la Trianon” (Prefața), nu adaogă totuși nici o notă nouă la portretul poetului, care reprezintă, faza de alexandrinism, am zice, a unui curent puternic odinioară, epuizat însă de mult. Poeziile din acest volum — apologii ale credinții și iubirii senine și fără vre-o deosebită adâncime, ale castității vieții familiare, confesiuni de credincios fără probleme — sunt cunoscute din volumele lui anterioare. O undă de noutate aduc doar cântecele isvorite din nostalgia pentru malurile Tisei, îndemnurile adresate tinereții din Ungaria pe vremea tulburărilor studentești. („Sunt preot, dar Ungaria mi-e mai scumpă decât raiul însuși. Ce este chiar fericirea veșnică pentru noi, dacă neamul va cădea în robie sau va pieri?”).

Din generația lui Szabolcska face parte și *Eugen Szabó*, fratele romancierului al cărui nume l-am pomenit mai sus. În pragul bătrâneții, acest cântăreț al reminiscentelor unei măxiri unghurești de altă dată, cere tovarășilor tineri să-l primească, dacă nu între ei, măcar în urma convoiului.

Frământările actuale ale maghiarimei ardelenene, care nu găsesc aproape nici un răsunset în poezia lui Szabolcska, — alcătuesc cuprinsul celor trei volume ale lui Szabó. (*A mélységből, Din adâncuri*; — *Sóhajok hídján, Pe puntea suspinelor*, și *Útrágok a Golgotháról, Flori de pe Golgotă*). Cu sentimentul unuia, care urmărește cu ochii înlăcrămați năvile ce pornesc spre zări necunoscute, poetul asistă la plecarea prietenilor lui în Ungaria după încheierea păcii. S'ar duce și el pe urma lor, dar munții cu creștele încoronate de zăpadă, lacul Sfintei Ana, oglindind

¹ L. György: Azoknak akik félnék a kritikától (celor care se tem de critică), Erdélyi Irodalmi Szemle, 1924, p. 172.

cerul cel mai limpede din lume, pădurile vrăjite de liniști seculare, nu-l lasă să plece. Poetul nu poate lăpăda „doliul ce ocrotește credința veșnică”, nu vrea să renunțe „la partea lui de Golgotă”. El rămâne dar printre Săcuii lui, printre mormintele dragi, rămâne paznicul tradițiilor și „a unei nădejdi, vie ca însuși Dumnezeu”.

Poezia lui Szabó, — retorică, turmentată, — oscilând între stilul poporanismului perimat și dinamismul poeziei noi, este un document interesant pentru starea sufletească a ungrurimei din întâii ani de stăpânire românească.

Și mai mult, stratificarea stilului pe care am remarcat-o în poezia lui Szabó, se vede în volumul lui *Aladár Jékely, Versek (Versuri)*. Găsim în această culegere care cuprinde rodul unei activități de jumătate de veac (1865—1919) un interesant caz de mimetism literar. Cele dintâi versuri, — romanțe de iubire (tânărul sărac, dar plin de demnitate, fata bogată, fudulă de sângele albastru... etc.) — imită pe Petőfi. În vârsta bărbăției apar accente împrumutate din poezia lui Iosif Kiss (o etapă de modernism, — fără curaj suficient însă, — în epoca epigonismului, ce a urmat după moartea lui Arany), iar în cele din urmă, slăvirea lui Ady. E inconsistentă această poezie de manifeste literare, în care toate curente de dintr'o jumătate de veac și-au lăsat urmele, — în paguba omogenității conținutului sufletesc și unicul titlu care justifică menționarea ei aici, este o considerație istorică: Volumul lui Jékely, apărut în 1919, este printre întâiele semne de viață ale literaturii maghiare din Ardeal.

Toți aceia de care am vorbit până acuma și la care s'ar mai putea adăoga și *Ludovic Nagy de Dálnok* cu ale sale volume, purtând titluri caracteristice pentru acel pretiosism demodat (*Tavas-ész, Primăvară—Ioamnă; — Jény—árny, Lumină—umbră; — Köny—mosoly, Lacrimă—sâmbet*), nu mai sunt în ritmul actualității. Generația de azi nu se mai recunoaște în ei. Generația de azi și-a modelat sensibilitatea și gustul după poezia lui Ady. „Fără Andrei Ady, Mihail Babits, Desideriu Kosztolányi și Gruparea Holnap¹, lirica ardeleană de azi nu se poate imagina²”.

È nevoie aici de o scurtă lămurire istorică pentru cetitorul român mai puțin familiarizat cu atmosfera literară din Ungaria ultimelor decenii.

Ady n'a deschis numai noi izvoare de inspirație, adâncind ideea de rasă în sensul destinului izolării tragice, în opoziție cu trandafiria beatitudine a epigonismului retoric, 48-ist, dar a creiat și o limbă nouă, de o vigoare și sugestivitate ce face întraductibile versurile lui, o limbă din a cărei influență literatura maghiară nu se va smulge multă vreme încă.

Sensibilitatea rafinată, neurastenică a lui Kosztolányi și intelectualismul subtil al lui Babits au deschis deasemenea orizonturi noi și au grăbit procesul de îmbătrânire și de lichidare a epigonismului de care vorbim.

Literatura ardeleană *vie* se leagă de aceste trei nume din Ungaria.

Poezia nouă. În fruntea acestei poezii — ex-

¹ Gruparea literară „Holnap” (Măine) a luat ființă la Oradea-Mare, în 1908. Deviza ei a fost primenirea poeziei lirice maghiare. Din ea făceau parte: A. Ady, M. Babits, Bela Balázs, Acașiu Dufka, Toma Emőd, Iuliu Halász și Iudita Miklós. „Holnap” e preluatul aceluia reviriment literar care a culminat în revista Nyugat (Apus). Unii dintre „Holnap”-iști — Ady, Babits, și Balázs — au devenit în curând reprezentanții modernismului în jurul cărui s'au dat atâtea lupte literare.

² A. Kuncz: Prefața la volumul de versuri, *Vers vagy té. Is...* (Vers ești și tu...) de L. Aprily.

presie a sensibilității contemporane ardelenene — două nume își discută întâietatea: *Ludovic Aprily* și *Alexandra Reményik*. Pe întâiul plan al vieții literare ardelenene, recunoscuți deopotrivă și în Ungaria (amândoi sunt membrii ai celei mai cu vază societăți literare din Budapesta, Kisfaludy-Társaság), cei doi poeți reprezintă două temperamente, două direcții profund deosebite: Poezia lui Aprily trăește prin placăcitatea imaginilor, prin muzicalitate, cea a lui Reményik prin fondul ei noțional.

Aprily coboară dintr'o familie — germană cândva, în care muzica are o veche tradiție, și-a petrecut o parte din copilărie în munții Apuseni, și este profesor (la Aiud până în 1924, azi la Cluj). Nu vrem să exagerăm importanța mediului în interpretarea personalității artistice, totuși nu putem să nu recunoaștem că trăsăturile esențiale ale poeziei lui Aprily derivă din elementele biografice amintite. Muzicalitatea versului său, dulce și pătrunzătoare, cu rezonanță de violoncel, nu este oare o undă transmisă de bagheta aceluia străbunic șef de orchestră, pe care poetul îl vede „prin ceața vremii, stând pe țărmlu veacului trecut, în tonând o melodie de Gluck”? Dragostea nostalgică de natura nu se ntrupează oare mai adesea în tablouri ce evocă peisagii văzute în tinerețe și căroră melancolia amintirii care le închenărește le dă ceva din stampele lucrate și păstrate cu nesfârșita dragoste și grijă a unui umanist?

Aprily a scris, relativ, puțin. Cele trei culegeri ale sale (*Falusi elégia, Elegie țărănească; — Esti pârbeszéd, Colocvit de seară; — și Rasmussen hajóján, In corabia lui Rasmussen*) nu oferă nici prea mare varietate de aspecte. Icoane din orașul mărunț de provincie, pitit la poalele munților, elegiaca evocată a chipurilor dragi a celor dispăruți în vâltoarea războiului, amintirea dealurilor și pădurilor care i-au fermecat copilăria, a casei bătrânești din creerii munților, cu imaginea părintelui care-și așteaptă aici fiul prins în vârtejul zădărmicii orășănăști, câteva accente de inimă și caldă poezie familiară — printre care de subliniat admirabilul »Cântec de amurg« cu fantoma grupului Laokoon plutind în penumbra interiorului, — câteva reminiscențe din drumuri prin streinătate (un nume unguresc întâlnit pe coloana comemorativă a războiului, într'un sat francez, o seară într'un orașel elvețian...): iată materialul poetic al lui Aprily. Acest material primar, atât de simplu de obicei, e trecut însă printr'un îndelung proces de elaborare internă, subțiindu-se până la desăvârșita muzicalitate. De aceea versurile lui Aprily capătă o dimensiune streină de aceea a motivelor inițiale, o viață suverană, degajată numai din elementele formale, din sonoritatea sugestivă a versului, devenită rațiunea însăși a poeziei. Poezie reflexivă, savantă, migălos cizelată. ridicându-se de asupra realității cu care n'are decât o atingere ușoară, poezie în care sbuciumul sufletului unguresc se aude numai în surdină.

Calitățile de mare artist al formei explică largul registru de înțelegere pe care poetul ardelean îl arată în numeroasele sale traduceri, — printre cele mai izbutite din multele câte s'au publicat în anii din urmă în Ardeal. Menționăm dintre ele traducerea dramei simbolice *Die versunkene Glocke* de Gerhardt Hauptmann, câteva minunate tălmăciri din Sully Prudhomme și Maeterlinck, din Blaga și Iosif și în sfârșit frumoasa transpunere a *Luceafărului* lui Eminescu. (Va urma)

Ion Chinezcu.

BULETIN BIBLIOGRAFIC V.

Publicat de **ION MUȘLEA**
Bibliotecar la Biblioteca Universității din Cluj.

RELIGIE. TEOLOGIE. CULT.

- Borbély István.** A duális létbölcselet és teológiája. Cluj, 1928. Corvin-nyomda. 8° 76 p., 1 f. (Az unitárius irodalmi társaság szakkönyvtára. IV kötet.) (980—1929) Lei 50.—
- Eisler, M.** Im Wandel der Zeiten. Sieben Predigten aus der Zeit, für die Zeit. Nebst einem Anhang. Cluj, 1928. /Tip. Bernát./ 8° 48 p. (1013—1929)
- Finney C. G.** A győzedelmes imádság. Az Evangéliumi világszövetség erdélyi ágazata kiadása 1929. Cluj, [1929]. „Minerva”. 8° 15 p. (917—1929)
- Gheorghiu, Vasile.** Sf. Paști și reforma calendaristică „ortodoxă română”. Studiu de cronologie și calendaristică. Cernăuți, 1929. „Glasul Bucovinei”. 8° 86 p. (1056—1929)
- Lupsa, Ștefan.** Catolicismul și Românii din Ardeal și Ungaria până la anul 1556. Teză de doctorat în teologie. Cu o prefață de V. Loichița. Cernăuți, 1929. „Glasul Bucovinei”. 8° XV, 102, 1 f. (1055—1929) Lei 75.—
- Nagy András.** Jeremia és kora. Tanulmány az ótestamentum kijelentés köréből. Cluj, 1929. „Minerva”. 8° 70 p., 2 f. (919—1929)
- Onatu, C.** O lămurire a stărilor de lucruri din biserica adventiștilor de Z. Ș. Buc. 1929. Tip. „Naționala”. 8° 112 p. (901—1929)
- Teutsch, G. D.** Die Reformation im siebenbürgischen Sachsenland. Zehnte neu durchgesehene Auflage von Fr. Teutsch. Hermannstadt, 1929. Honterus-Buchdr. 8° 46 p. (1009 1929)

ȘTIINȚE SOCIALE. POLITICĂ. ECONOMIE POLITICĂ. DREPT. LEGISLAȚIE.

- Biró Vencel.** A mai közzszellem erdélyi történelmünk itélőszéke előtt. Cluj, 1928. „Minerva”. 8° 26 p. (Minerva könyvtár No. 10) (995—1929)
- Bulgaru, Valeriu.** Reforma agrară în țările baltice. Estonia. Iași, 1929. „Viața Românească”. 8° 156 p. (822—1929)
- Cerban, Alex.** Dreptul femeii văduve în succesiunea soțului. Decizia înaltei Curți de casație. Notă critică. Buc. 1928. „Curierul Judiciar”. 8° 15 p. (1064—1929) Lei 20.—
- Constantinescu, Tancred.** Proiectul de lege pentru organizarea și administrarea pe baze comerciale a întreprinderilor și avuțiilor publice. Cuvântare ținută la Senat în ziua de 28 Februarie 1929. Buc. 1929. Impr. „Independența”. 8° 24 p. (106—1929)
- Creangă, G. D.** Transformarea loteriei în factor de progres al economiei naționale și în mijloc de regenerare și ofensivă culturală. Conferință. Buc. 1929. Tip. Ion C. Văcărescu. 8° 24 p. (897—1929)
- Cristoforesanu, E.** Observațiuni asupra ante-proiectului codului de comerț al Uniunii camerelor de comerț. Buc. 1929. „Curierul Judiciar”. 8° 98 p. (1070—1929) Lei 50.—
- Cuza, A. C.** Despre populație. Statistica, teoria, politica ei. Studiu economic politic. Ediția II revăzută și adăugită. Buc. 1929. Impr. „Independența”. 8° VIII, 700 p. (1059—1929) Lei 150.—
- Danielescu, Victor.** In „Capernaum”-ul vieții noastre politice și sociale. Târgu-Jiu, 1928. Tip. Nicu D. Miloșescu. 8° 1 f., 83 p., 1 f. (819—1929)
- Djuvara, Mireea.** Planurile cursurilor de drept public predat

- la Facultatea de drept din București 1921—1928. Buc. /1929. Tip. I. Copuzeanu/. 8° 66 p., 2 f. (903—1929)
- Ionescu-Dolj, I.** Le droit pénal international à la conférence de Warsovie des représentants des commissions de codification pénale. Rapport. Buc. 1929. Tip. „Inchisoarea Văcărești”. 8° 16 p. (1035—1929)
- Longinescu, S. G.** Lecția de deschidere a cursului de drept roman. (Extras din „Curierul Judiciar”. 8° 22 p. (1068—1929)
- Negură, Mihail.** Cuvântare rostită la legea cooperăției în ședința din 15 Martie a Adunării Deputaților. Buc. 1929. Impr. „Independența”. 8° 29 p. (1060—1929)
- Oncescu-Bestelei, M.** Opera financiară a Societății Naționalelor. Buc. 1928. „Curierul Judiciar”. 8° 38 p., 1 f. (1067—1929)
- Petrescu, Alex. și Alex. Ronca.** Bilanțul fiscal după legea pentru unificarea contribuțiilor directe, deciziunilor comisiei centrale și jurisprudențe fiscale. Craiova, [1929]. „Serisul Românesc”. 8° 69 p. (860—1929)
- Târnaveanu, Oreste P.** Răspunderea civilă și ideea bunelor moravuri în dreptul modern. Studiu de drept comparat. Buc. 1928. „Curierul Judiciar”. 8° 152 p. (1063—1929)
- Un front de luptă contra fascismului.** Buc. 1929. /„Curierul Judiciar”/. 8° 1 f., 28 p. (1066—1929) Lei 5.—
- Vălimărescu, Alexandru.** Studiu asupra raporturilor dreptului cu celelalte discipline. /Buc. 1929. Tip. I. Copuzeanu/. 8° 1 f., 114 p., 1 f. (904—1929).
- Zamfirescu, Const. C.** Observațiuni asupra privilegiului tezaurului. (Extras din „Curierul Judiciar” No. 40—1928). Buc. 1928. „Curierul Judiciar”. 8° 27 p., 1 f. (1069—1929) Lei 20.—

INVĂȚĂMANT. EDUCAȚIE. MANUALE.

- Brandsch, Heinz.** Unser neuer Volksschullehrplan. Bearbeitet und herausgegeben von —. Schässburg, [1929]. Markusdruckerei. 8° 188 p., 1 f. (Bücherei des siebenbürgisch-sächsischen Lehrers 2. Buch.) (1007—1929)
- Burdun, George N.** Educația prin instrucțiune în lumina pedagogiei herbartiene. Piatra-Neamț. 1929. Tip. „Lumina”. 8° 55 p., 2 f. (814—1929) Lei 30.—
- Burdun, George N.** Evoluția idealului educativ. Piatra-Neamț, 1929. Tip. „Lumina”. 8° 148 p. (813—1929) Lei 70.—
- Comemorarea a doua sute cincizeci de ani dela întemeierea unei Facultăți de litere la București.** Buc. 1928. Edit. Facultății de litere. /Tip. „Datina Românească” Văleniide-Munte/. 4° 19 p. (857—1929)
- Ghiață, Adina Petre.** Manual sintetic de limba română, limba franceză, istoria Românilor, geografia României și instrucție civică. Pentru pregătirea examenului de admitere în cursul superior de liceu. Buc. [1929]. „Cultura Românească”. 8° 341 p. (877—1929) Lei 200.—
- Giuglea, Alexandru G.** Manual de economie politică pentru clasa II-a școalelor superioare de comerț. Ediția II-a revăzută și întregită cu recapitulări și lecturi economice. Buc. [1929]. „Cultura Românească”. 8° 298 p. (890—1929) Lei 70.—
- Imre Lajos.** A modern nevelési rendszerek kritikája. Cluj, 1928. „Minerva”. 8° 37 p. (Minerva könyvtár No. 12) (992—1929).

- Molan, Gheorghe.** Șederea în școală și urmările ei. Sibiu, 1929. Tip. „Dacia Traiană”. 8° 118 p., 1 f. (870—1929)
- Narly, C.** Opera pedagogică a profesorului I. Găvăneșu. [Buc. 1929]. Editura „Cultura Românească”. 8° 62 p., 1 f. (887—1929) Lei 40.—
- Școala superioară de științe de stat din București.** Ce a fost, ce este și ce rezultate a dat. Buc. 1929. Tip. F. Göbl Fii. 8° 14 p. (811—1929)

ȘTIINȚE PURE ȘI APLICATE.

- Călugăreanu, George.** Asupra determinării valorilor excepționale ale funcțiilor întregi și meromorfe de gen finit. Buc. 1929. Tip. F. Göbl Fii: 8° 19 p. (868—1929)
- Filipescu, Gh. M.** Notiuni asupra vectorilor. Extras din „Buletinul Soc. Politecnice” 1929. Buc. 1929. Tip. F. Göbl Fii. 8° 31 p. (865—1929)
- Fotino, Searlat.** Parkerizare. Extras din „Buletinul Soc. Politecnice” 1929. Buc. 1929. Tip. F. Göbl Fii. 8° 18 p. (866—1929)
- Rădulescu, T. A.** Planul de sistematizare al capitalei. Extras din „Monitorul uniunii orașelor din România”—1929. Buc. 1929. Tip. Ion C. Văcărescu. 8° 84 p. (899—1929)
- Vidrașcu, Paul I.** Valorificarea lacurilor Tașaul și Gargalac. Extras din „Buletinul Soc. Politecnice”—1929. Buc. 1929. Tip. F. Göbl Fii. 8° 24 p., 1 planșe (867—1929)
- Zaharia, A.** Alcoolul metilic. Conferință ținută la Societatea de chimie în ziua de 24 Februarie 1929. Buc. 1929. Tip. I. N. Copuzeanu. 8° 32 p. (902—1929) Lei 25.—

MEDICINĂ.

- Herskovits Ferenc.** Az ultraviola sugarak az orvostudomány szolgálatában (kvarefénykezelés). /Cluj, 1929. „Helicon”/. 8° 1 f., 62 p. (936—1929)
- Herskovits, Francisc.** Diatermia. Manual de tehnică și indicații. Cluj, 1929. Editura „Revista Medicală”. /Tip. Fundația Regele Mihai I/. 8° 160 p., 1 f. (808—1929)
- Stanca, Dominic.** Tratatul sifilisului cu neobismosalvarsan. Extras din „Clujul Medical” No. 4. 1928. [Cluj, 1928]. 8° 4 p. (852—1929)
- Ionescu, P.** Stațiunile balneare din centrul Franței. Impresii dintr'un voiaj de studii medicale. Extras din „România Medicală”—1928. Buc. 1929. Tip. „Eminescu”. 8° 51 p., 2 f. (821—1929)
- Vancea, Petre.** Rolul simpaticului în fizio-patologia oculară cu câteva considerațiuni asupra tonusului organo-vegetativ în oftamologie. Cluj, 1928. „Cartea Românească”. 8° 80 p. (909—1929)
- Vértes Oszkár.** A haematokele retrouterina diagnostikájához. Cluj, 1929. Tip. Helicon. 16° 8 p. (1000—1929)

LITERATURĂ.

- Bacalbașa, Laurenția I.** Steaua mea. Piesă școlară în trei părți Buc. [1929]. „Cultura Românească” 8° 48 p. (876—1929)
- Cotruș Aron.** Holnap. Bodó Pál fordítása. [Cluj], 1929. Genius-kiadás. /Tip. „Union” — Timișoara/. 8° 20 p., 1 f. (951—1929)
- Crudu, Tiberiu.** Lunatecii (întâmplări petrecute mai demult în satul meu natal). Extras din „Junimea Literară” 1927 și 1928. Cernăuți, 1929. „Glasul Bucovinei”. 8° 1 f., 183 p. (1054—1929) Lei 60.—
- Dostoevski, Feodor M.** Frații Karamazov. Roman. /Ediția III-a/. Text românesc de George B. Rareș. Ediție ilustrată. Buc. [1929]. „Cultura Românească”. /Tip. „Cultura”/. 8° 335 p. (881—1929) Lei 70.—
- Gherasim, Vasile.** Înspre soare... (Novelă). Extras din „Juni-

- mea Literară” an. XVIII. Cernăuți, 1929. „Glasul Bucovinei”. 8° 27 p. (1053—1929)
- Nyirő József.** A sibói bölény. Regény. I—II. Cluj, 1928—1929. Erdélyi szépművés céh. /Tip. „Minerva”/. 8° I: 169 p., 1 f., 4 planșe. II: 132 p., 1 f., 4 planșe. (926—1929)
- Petrescu, Cezar.** Intunecare. Roman. Partea I—II. Craiova, [1928]. Serisul Românesc. 8°. Partea I. Acolo șezum și plânsem. 302 p., 1 f. Partea II. Intoarcerea unde au fost jurămintele. 272 p., 1 f. (859—1929) I/II Lei 160.—
- Sachalin, P. L.** A kiknek fáj az élet. Költemények. Satu-Mare, 1929. /„Szabadsajtó”/. 8° 135 p., 3 f. (950—1929)
- Tompa László.** Ne félj. Versek. Cluj, 1929. Erdélyi szépművés céh. /Tip. „Minerva”/. 8° 84 p., 1 f., 4 planșe (923—1929)
- Vissarion, I. C.** Lumea cealaltă. Ce mai este după ce murim. Vise ciudate. Vise profetice. Infățișări din lumea de dincolo. Volumul I. Buc. 1929. „Cultura Românească” 8° 223 p. (882—1929) Lei 50.—

ISTORIE. GEOGRAFIE. CALĂTORII. BIOGRAFII.

- Bacalbașa, Laurenția I.** Călătorind pe Rhin. Povestire de călătorie împletită cu legende. Cu 33 vederi. Prima ediție. Buc. [1929]. 8° 178 p., 1 f. (879—1929) Lei 60.—
- Barabás Béla.** Emlékirataim. Arad, 1929. Corvin kny. 8° 318 p., 1 f. (945—1929) Lei 500.—
- Benoit, Renée de.** Amintiri și scrisori. Traducere din limba franceză de Maria Al. Brăiloiu. Craiova, [1929]. „Serisul Românesc”. 8° 179 p., 1 planșe. (862—1929)
- Cantacuzino, G.** Câteva corpuri barbare din armata romană dela Augustus la Gallienus /Cu o prefață de Nicolae Iorga/. Buc. 1929. „Curierul Judiciar”. 8° 3 f., VI, 230 p. (1071—1929) Lei 200.—
- Dobrogea.** Patru conferințe ale Universității Libere. I. Andrieșescu, Arheologia și istoria veche a—. C. C. Giurescu, Din istoria nouă a—. I. Simionescu, Pământul—. A. Popovici—Băznoșanu, Fauna și flora—. Buc. 1928. „Cartea Românească”. 8° 98 p., 1 f., 20 planșe. (Așezământul cultural Ion C. Brătianu. VI) (659—1929)
- Gârboviceanu, P.** Omagiul lui—după 41 de ani de servire în școală și biserică. Buc. 1929. Tip. Ion C. Văcărescu. 8° 440 p., 4 planșe. (896—1929)
- Iorga, N.** Un vingtaine de voyageurs dans l'Orient européen. Pour faire suite aux „Voyageurs français dans l'Orient européen.” Paris, 1928. Libr. J. Gamber. /Impr. „Datina Românească” Valenii-de-Munte/. 8° 86 p., 1 f. (1043—1929) Fres. 10.—
- Mihăilescu, Vasile. T. Maiorescu.** Amintiri. Craiova, 1929. „Ramuri”. 4° 14 p. (1005—1929) Lei 25.—
- Negru, Mihail și Gh. Iacobescu.** Zburătorii noștri. Gânduri și amintiri despre vii și morți. Volumul I. Buc. [1929]. „Cultura Românească”. 8° 154 p., 1 f. (875—1929).
- Nistor, Ion I.** Unirea Bucovinei. 28 Noembrie 1918. Studiu și documente. Buc. 1928. „Cartea Românească”. 8° 213 p. (Așezământul Ion I. C. Brătianu I) (682—1929)
- Radulescu, Jean.** Un grand savant Enrico Ferri. Extrait de la „Revista de drept penal și știință penitenciară” 1928. Buc. 1929. 8° 15 p. (1037—1929)
- Reli, S.** Un prinț român pribeag în secolul 16-lea. Extras din „Junimea Literară” an. XVIII. Cernăuți, 1929. „Glasul Bucovinei”. 8° 27 p. (1052—1929)
- Trifa, Iosif.** Pe urmele Mântuitorului... Insemnări din călătoria la Ierusalim. Ediția a II-a. Sibiu, 1928. Tip. „Dacia Traiană”. 8° 240 p. (871—1929) Lei 50.—
- Tuffi, Ricard R.** Suflet de soldat. Ieșeni în luptă cu 53 infanterie în Dobrogea. Cluj, [1928]. „Cartea Românească”. 8° 155 p., 1 f. (912—1929)

Radiodifuziune

Di Al. Vaida-Voevod este un om al fapte îndrăznețe și surprinzătoare. Planul dsale de a semăna întreg cuprinsul României cu receptoare de radio a avut efectul unei uluieli. Unii au început să vadă negru înaintea ochilor, iar alții, cei mai mulți, numai roz. Comentariile, cari au încunjurat originala idee a Ministrului de interne, au într'adevăr și a parte comică. Așa e omul la necaz: mai vorbește și nesocotite...

Dar să lăsăm pe cei cari privesc lucrurile prin ochelarii confecționați de cluburile politice și să privim fapta îi sine, în directă legătura cu nevoile celor mulți, cari ne interesează în întâiul rând, dela acest loc.

Suntem o țară de rurali și vom rămâne încă multă vreme în această situație oricât ar vrea Ford să ne împănaze cu fabrici de automobile. Trebuie să ținem seamă de acest fapt și să încercăm prin toate mijloacele puse la dispoziție de civilizație să stocăm din el toate avantajele.

Una din pricinile inferiorității culturale în care ne sbatem e chiar acest ruralism. În viața citadină civilizația se difuzează mai ușor și mai adânc. În tot cazul analfabetismul e alungat cu desăvârșire. În numeroasele anchete asupra Munților Apuseni, publicate în paginile revistei noastre, s'a arătat câte dificultăți întâmpină opera școlară, în regiunile muntoase. Distanțele sunt acolo stăvilare, pentru înlăturarea cărora trebuie dispoziții speciale, enorm de costisitoare. În viața modernă, unde ideile se răspândesc cu o repeziune atât de mare, nu numai școala este factor de cultură. Adulții înșiși trebuie să aibă minimumul de contact cu actualitatea și cu ritmul culturii, care face pași mari în apropierea lor. E pitoresc și amuzant să ai, alături de intelectuali tobă de carte și destilați în rafinăria civilizației de capitală, țărani abia desprinși din primitivism, cu unelte din epoca de piatră. Dar cu astfel de oameni nu se învinge în arena culturii moderne, unde luptă armate întregi, echipate cu cele mai perfecte arme.

Problema ridicării noastre culturale a devenit de altfel o frază curentă în discuțiile noastre de fiecare zi. După realizarea unității noastre naționale ne-am repezit cu toții asupra ei, Stat și societate, pricepuți și nepricepuți. E adevărat că ne-a dus la o îngrijorătoare confuzie, într'un impas plin de descurajare. Dar problema rămâne în picioare tot atât de acută și de capitală.

Avem convingerea că prin nimic nu ne vom apropia de rezolvirea ei ca printr'o intensă și bine supravegheată radio-difuziune. Acest admirabil mijloc de cultură pus la dispoziție de tehnica modernă are avantajul de a fi ieftin și ușor de întreținut. Pentru un preț de nimic țărani vor avea la ei acasă utilul, îmbinat într'un mod ideal, cu plăcutul. Și având o singură centrală de răspândire a culturii vom ști să selecționăm și din util și din plăcut ceea ce într'adevăr se potrivește cu priceperea masselor și cu interesele capitale ale culturii noastre naționale.

În noile provincii problema radio-difuziunii are un interes acut și din alte motive. Vecinii nostri au de ani întregi posturi de emisiune bine înzestrate, cu programe anume alcătuite pentru a întreține o anume stare de spirit ostilă nouă și unitatea culturală a unor națiuni frânte de dreptatea istorică a zilelor noastre. Ceeace e dureros însă e faptul că Românii înșiși, neavând alte posturi mai apropiate, neexistând un post românesc, și recunoscând altă limbă decât cea a foștilor stăpânitori ascultă bucuros programele, atât de șiret alcătuite, ale Budapestei sau ale Moscovei. Având un post românesc corăspunzător de bună seamă că-și vor îndrepta mai bucuros urechea să prindă undele lui.

Lată câteva din motivele pentru cari ideea dlui Vaida-Voevod merită să fie acoperită cu aplauze.

Horia Trandafir

Un monument lui Eftimie Murgu. — Duminecă, 28 Aprilie, corurile bănațene au umplut din nou văzduhul cu cântecele lor. În capitala Almajului, la Bozovici, reprezentanții țării și floarea nației bănațene și-au descoperit capul în fața chipului de bronz al lui Eftimiu Murgu, unul dintre cele mai de preț daruri pe cari Banatul le-a făcut românismului. Este o răsplată pe care luptătorul politic și cugetătorul din secolul redestepării noastre naționale o aștepta de mult. Eftimie Murgu abia acum este înțeles în toată plenitudinea personalității lui. Abia acum îl desgropăm contemporanilor — pildă mare și mișcătoare peste veacuri. Soarta lui se aseamănă, sub acest aspect cu a lui Băleescu și Bărnăuțiu, a căror amintire se ridică tot mai uriașe în văzduhul românesc.

În această privință Eftimie Murgu a avut norocul lui Simion Bărnăuțiu: același maestru neîntrecut, care l-a pătruns și l-a dat întreg contemporanilor, pe cuvântătorul inspirat din catedrala Blajului, l-a scos din uitare și pe el. Din conferința rostită la Bozovicia se poate întrezări ce va fi monografia dlui Bogdan-Duică asupra patriotului bănațean, care așteaptă de mult lumina tiparului. Ea va fi al doilea monument, mai traianic decât bronzul desvelit Duminecă.

Alegerile din Anglia al căror rezultat se va cunoaște la sfârșitul lui Maiu umplu de înfrigurare Europa de pe acuma. Totdeauna orientarea politice interne engleze a avut simțitoare repercusiuni asupra directivelor politice ale Europei. Marea Britanie are mai mult decât oricare din țările bătrânului continent menirea de a menține echilibrul politic mondial. E adevărat că acest rol începe să fie întunecat, în timpul din urmă, de Statele Unite; el nu rămâne însă mai puțin hotărâtor în Europa. Îndeosebi acum când în urma războiului mondial steaua germană a fost întunecată iar Rusia se menține în ipostaza ei de necunoscută, glasul Angliei trezește speranțe și aduce temeri mai mult decât ori-când.

În rezultatul alegerilor engleze se pun speranțe abia înăbușite în bucuria lor, de către foștii noștri dușmani. Dacă laburiștii vor învinge, atunci Germania speră să-și restabilească situația în concertul marilor puteri; Ungaria să ciumpească nițel tratatul dela Trianon; iar Rusia să iasă din sufocanta ei izolare. Întreg sistemul de alianțe al Europei ar pocni din încheieturi. Temerile franceze sunt mari; multe din ele au fost rostite, fără înconjur. Politica externă a României e pusă și ea la o grea încercare. Diplomații noștri trebuie să mai părească acel dulce farniente, din care și-au făcut o specialitate, îndeosebi dela războiu încoace. Trebuie să învețe să mai umble și pe picioarele proprii.

Un gest grăitor. — Mă găsim zilele trecute în Capitală, pierdut printre comorile Muzeului de Antichități, înghesuite în mod barbar în clădirea Universității. Mângăiam cu privirea frescele bizantine de o neprețuită valoare și pietrele romane, mișcătoare mărturii ale unei civilizații, care și-a găsit lăcaș atât de primitor pe pământul țării mele. Într'am, grupul de prieteni, cari ne-am furisat acolo de larma capitalei să spunem o vorbă de mulțumire harnicului director al Muzeului, dlui I. Andrieșescu. Niciodată nu voiu putea să uit sentimentul de mulțumire sufletească, care lumina atunci fața aceluși om. Cu gestul preotului care-ți întinde potirul sfânt, ne-a arătat obiectul care i-a adus acele elipe neuite: Era un coif de aur, de cea mai fină calitate, decorat cu imagini care te îndeamnă să-i cauți purtătorul hăt de parte, cu douăzecișicinci de veacuri în-nainte, când plaiurile românești răsunau de copitele hoardelor scitice. Ceva din sentimentul celui care ținea comoara în mâini a trecut atunci și asupra noastră. Mai mare ne-a fost însă mirarea când ni-s'a spus gestul simplu, dar atât de elocvent, prin care s'a dăruit, aceea bogăție fără preț, țării. Coiful a fost descoperit întâmplător, de un copil pe malurile Slănicului, în Prahova. Cineva — dl Andrieșescu, din chibzuite motive, nu ne spune cine — îl dăruiește Ministerului Artelor. Pește câteva zile dăruitorul se descoperise: e proprietarul din Ploiești, dl Ion Marinescu-Moreanu, care nu numai că n'a vrut să văduviască țara de o comoară unică, îndoindu-și cu prețul ei averea, ci s'a oferit să facă și o casetă de oțel, pentru conservarea ei. În alte țări, gestul acesta s'ar fi alăturat altora, cari se fac acolo în fiecare zi; la noi însă el este de o elocvență fără pereche. El este atât de grăitor încât va trebui să-și găsească imitatori.

Universitatea liberă dela Balcic ne surprinde pentru vara aceasta cu trei cicluri de conferințe, cari merită să oprească ochiul celui care urmărește mișcarea intelectuală din România. Ele sunt mai mult decât un divertisment de vacanță o afirmare a unei ideologii care-și sapă tot mai adâncă albie în câmpul cugetării românești. Întâiul ciclu e închinat lui Eminescu, al doilea lui N. Iorga, iar al treilea mării. Cele trei subiecte vor fi în-

fățișate sub toate aspectele lor de scriitori iscusiți, grupați în cea mai mare parte în jurul revistei *Gândirea*. Cele două cicluri dela început ne vestesc că la Balcic se va face, în vara aceasta, mult tradiționalism. Personalitatea lui Eminescu fost pusă de animatorii acestui curent la căpătâiul lui. Dl Iorga ne obișnuise să căutăm punctul de plecare al ideologiei naționaliste în Kogălniceanu; tinerii tradiționaliști, mai îndrăgiți de artă și de eugetare filosofică, îl aruncă pe ideologul Unirii pe al doilea plan și ridică în locu-i figura plâsnuitorului genial al *Luceafărului*. Niciodată Eminescu nu a cuprins așa de mult zarea eugetării românești ca în anii aceștia de după Unirea cea mare când nația își caută un drum spiritual corăspunzător cu noua ei situație în Europa. Durere e că din rândurile entuziaștilor închinători ai marelui poet nu ne dă nimeni o monografie completă, a vieții și operii zeului. Avem tineri cari studiază cinci ani la Paris, pe cheltuiala Statului, opera literară a nuștiu cărui poetastiru francez, nici unul nu-și dedică însă o parte din tinerete celor mai mari gloriei literare a României.

De aceea m'aș bucura dacă conferințele dela Balcic ar fi strânse în volum și date românișmului de pretutindeni. Pentru că prea puțini vor fi cei ce-și vor putea să le audă în depărtatul ungher de lângă Marea Neagră.

Cea mai mare originalitate a acestor conferințe e ciclul „Nicolae Iorga”. E pentru întâia oară când cea mai uriașă personalitate culturală a României timpurilor noastre e comentată, sub toate aspectele ei atât de variate, într'un ciclu de conferințe. Citind această știre în ziare mi-a venit în mîntre o fotografie cu Ibsen trecând pe dinaintea statuiei lui, pe care am văzut-o într'o revistă nordică. Fapta dela Balcic este gestul care pregătește monumentul pe care Nic. Iorga va trebui să-l vadă în viață încă. Atât de unanim recunoscută este personalitatea lui atât de mult a întrat ea în țasătura intimă a culturii noastre.

Tot atât de original este și ciclul mării. El va contribui mult la întoarcerea spre acestui uriaș element al naturii, pe care-l avem în apropierea noastră fără să-l știm valorifica nici economic, nici cel puțin estetic.

Red.

NOTE

Fermă pentru vulpi albastre în Ardeal. — În vara trecută s'a înființat în comuna Codlea, de lângă Brașov, prima fermă pentru prăsirea de vulpi albastre nu numai la noi în țară, ci peste tot în orient. Inițiativa acestei întreprinderi a luat-o directorul băncii locale, d. Misch Foith, sub conducerea directă a directorului executiv dela ferma de vulpi albastre din munții Voghezi, de unde au fost aduse și cinci părechi de vulpi albastre pentru prăsila. Incercarea aceasta e de mare însemnătate, căci în caz de reușită, creșterea acestor frumoase animale, cari dau una dintre cele mai scumpe blănuri, va forma un nou izvor de bogăție națională.

Adresa abonatului:

UNIVERSITÉ DE NANCY

FACULTÉS DE DROIT, MÉDECINE, SCIENCES, LETTRES, PHARMACIE.

Instituts techniques conduisant au diplome d'ingénieur:
CHIMIQUE, ELECTROTECHNIQUE ET DE MÉCANIQUE APPLIQUÉE, AGRICOLE ET COLONIAL GÉOLOGIE APPLIQUÉE, COMMERCIAL, DENTAIRE, SÉROTHERAPIQUE, ECOLE SUPÉRIEURE DELA MÉTALLURGIE ET DE L'INDUSTRIE DES MINES, ECOLE DE BRASSERIE.

Les diplomes d'Ingénieur délivrés par l'Université de Nancy sont enregistrés au Ministère de l'Instruction Publique

**Maison des Etudiants du Parc de Monbois
Restaurant Universitaire**

ETUDIANTS ETRANGERS: ENSEIGNEMENT SPECIAL DU FRANCAIS

Préparation aux Examens de l'Alliance Francaise

COURS DE L'ANNÉE SCOLAIRE: 3 NOVEMBRE — 1er JUILLET
COURS DE VACANCES: 9 JUILLET — 1er OCTOBRE.

Diplomes d'Etudes francaises

Relations avec des Familles francaises assurées par un Comité de Patronage
Pour tous renseignements, s'adresser à l'Office de Renseignements de l'Université, 13, Place Carnot

Cassa de Păstrare și Banca de Credit din Cluj Soc. An.

Cluj, Piața Unirii No. 7.

**Capital social:
85 milioane lei**

SUCURSALE:

DEJ, SÂNMĂRTIN,
ALBA-IULIA, TG-MUREȘ, ORADEA.

Face toate operațiunile bancare în modul cel mai avantajos

Bancă autorizată pentru valute. — Antrepozit lângă calea ferată.

INSTITUTE AFILIATE:

Cassa de Păstrare din Turda-Arleș în Turda; Banca Economică și Cassa de Păstrare din jud. Alba, Atud; Banca Poporală S. A. în Huedin; Banca de Credit din Gherla S. A. în Gherla; Cassa de Păstrare și Credit din județul Odorhețu Soc. Anon. în Odorhețu; Cassa de Păstrare și Credit din Gheorghiu și jur Societate Anonimă în Reghinul-Săsesc.

„SCHMOLLPASTA“

S. A. Brașov

Fabrică de cremă de ghet
Premiată la 30 de expoziții